

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ Вишневецька С. В.
«___» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«Правознавство»

Тема: «Міжнародний змішаний арбітраж: досвід та національна практика»

Виконавець: Костюченко Дмитро Сергійович

Керівник: к.ю.н., професор кафедри господарського, повітряного і космічного права
Козирєва Валентина Петрівна

Київ–2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ЗМІШАНОГО АРБІТРАЖУ	11
1.1. Становлення арбітражу між державами та його нормативне закріплення.	11
1.2. Поняття міжнародного арбітражу та його види	22
1.3. Порівняльний аналіз третейського судочинства в міжнародному публічному, комерційному та змішаному арбітражів.....	30
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	45
РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ.....	47
2.1. Становлення сучасного механізму врегулювання інвестиційних спорів ..	47
2.2. Міжнародні системи, що регулюють інвестиційні спори.....	53
2.3. Альтернативні механізми розгляду інвестиційних спорів	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	64
РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНІ АРБІТРАЖНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ З ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРІВ	66
3.1. Розвиток та сучасний стан інвестиційного законодавства України.	66
3.2. Практика змішаного арбітражу за участю представників України	72
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III	86
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідники в галузі юриспруденції тривалий час приділяють увагу на розгляд питань, пов'язаних з залучення інвестицій іноземних агентів в економіку України. Причиною цього є те, що держава заінтересована у надходження сторонніх капіталів, з метою залучення їх економіку та покращення добробуту в цілому.

Будь-яка країна наділення компетенцією керувати потік інвестиційної ваги, закріплюючи це на рівні відповідних внутрішньодержавних законів. Однак, інвестиційна діяльність розповсюджується по всьому світу, і через це, заінтересовані країни повинні спільними зусиллям контролювати налагодженість механізмів інвестування.

Враховуючи ці фактори, важливим на сьогодні для правової доктрини вивчення специфіки діяльності інвестиційних надходжень, разом зі створення дієвих механізмів регулювання інвестиційних спорів.

На цьому підґрунті з'явився міжнародний змішаний (він же інвестиційний) арбітраж, мета якого регулювання спорів, предметом яких є інвестиції та пов'язана з ними діяльність, учасниками яких є країни з одного боку, та особи приватного права (фізичні та/або юридичні особи) з іншого.

Більший обсяг залучених зарубіжних інвестицій та їх подальший обіг в українському просторі, надав чітке зображення недосконалості законодавства у галузі інвестиційної діяльності. Широка нормативно-правова база, яка є недосконалою сама по собі і неузгоджена між собою, слугує фундаментом для появи позовних претензій іноземних вкладників інвестицій.

Враховуючи вищевикладене, необхідним є розгляд інвестиційного арбітражу як специфічного інституту права, а також як механізму регулювання спорів, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

Дослідження проблематики функціонування міжнародного змішаного арбітражу проводили як українські науковці, так і зарубіжні, зокрема І. В. Грінчак, В.Г.Буткевич, О.В. Задорожній О. В., Я. П. Любченко, О. М.

Торгашин, Я. Броули. С., Шеубел, А. Лоунфелд, Л. Сон, Дж. Ньюкомб, Дж. Шварценберг та інші.

Під час проведення роботи були дослідженні норми національного законодавства, зокрема Закони України: «Про інвестиційну діяльність», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про третейські суди». Базою міжнародно-правових актів слугували: «Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами», Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ, «Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень» тощо. Також були дослідженні двосторонні договори та судова практика.

Мета і завдання дипломної роботи. Метою дослідження в рамках дипломної роботи є розкриття наявних проблем міжнародного інвестиційного арбітражу з подальшим пошуком ефективних рішень; аналіз еволюції міжнародного змішаного арбітражу як окремого міжнародно-правового інституту; розгляд юридичної природи арбітражу з його специфічними функціями.

Відповідно реалізації поставленої мети, були визначенні наступні **завдання:**

проаналізувати процес розбудови арбітражу як інституту міжнародного права;

дослідити види арбітражу на основі міжнародних актів, що регулюють їх діяльність;

зробити порівняльний аналіз публічного, комерційного та змішаного третейського судочинства;

виявити особливості сучасного міжнародного змішаного арбітражу;

визначити роль структурних елементів у системі регулювання інвестиційної діяльності;

розкрити альтернативні способи вирішення інвестиційних спорів з їх позитивними й негативними сторонами;

розглянути інвестиційне законодавство України та визначити наявні проблеми;

проаналізувати арбітражну практику України в частині розгляду спорів, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, які складаються у сфері міжнародного змішаного арбітражу.

Предметом є досвід та національна практика у сфері міжнародного змішаного арбітражу.

Методи. У кваліфікаційній роботі були використані загальні та спеціальні методи наукового дослідження, за допомогою яких було здійснено розв'язання поставлених задач та досягнення мети.

За допомогою історичного методу був здійснений огляд етапів розвитку арбітражу та визначення характерних ознак кожного ланку еволюції. За допомогою синтезу та методу класифікації було проведено розкриття поняттєвого апарату арбітражу. Завдяки порівняльно-правовому було досліджено розгляд специфіки кожного виду арбітражу. Аналіз та індуктивно-дедуктивний метод були використанні у дослідженні системи регулювання інвестиційної діяльності, альтернативних засобів регулювання та у практичній частині роботи.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані матеріали можуть бути надалі використані при вивченні студентами теми міжнародного змішаного арбітражу та набуті висновки розширюють теоретичну базу специфіки інвестиційного арбітражу у галузі міжнародного права та, частково, у галузі господарського права;

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження викладено статті та тезах доповіді: Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» №4 (57) 2020 на тему: «Legal nature of international mixed arbitration»; X Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства» 28 лютого 2021 року на тему:

«Порівняльний аналіз формування складу міжнародного публічного, комерційного та змішаного арбітражу».

Публікації. Основні положення та теоретичні висновки знайшли відображення в одній науковій статті на тему «Legal nature of international mixed arbitration».

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота містить вступ, три розділи, які вміщують в себе 8 підрозділів, висновки, список використаних джерел, що розглянуті на 94 сторінках роботи.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ЗМІШАНОГО АРБІТРАЖУ

1.1. Становлення арбітражу між державами та його нормативне закріплення.

Арбітражний розгляд можна вважати першим інститутом цивілізованого вирішення суперечок, оскільки він виник раніше ніж державні суди.

Дослідження розвитку міждержавного арбітражу через призму історизму одержали широке відображення в правовій літературі, через це є потреба у розгляді етапів становлення арбітражної ідеї з точки зору впливу на сучасну концепцію міжнародного арбітражу.

Більшість вчених відмежовують історичний розвиток арбітражу на чотири етапи ^[1]. На першому етапі (приблизно 4000 років до н.е. до XX століття н.е.) для врегулювання спорів між державами країни стародавнього світу, такі як держави Сходу, поліси у Греції та Римська імперія, застосовували арбітражну процедуру. Другий етап охоплює епоху Середньовіччя – 11-18 століття. Третій етап починається з появ буржуазних держав, відправною точкою якої було підписання між Великобританією і США у 1794 році «Договору Джея», і продовжувався майже до XX століття. Відправною точкою четвертого етапу є мирні конференції, що відбулись у Гаазі у 1899 та 1907 роках, результатом яких було прийняття Конвенцій про мирне вирішення міжнародних зіткнень, та продовжується до цього часу.

Арбітраж широко застосовувався в Стародавньої Греції. Давньогрецька арбітражна система може розглядатися як одне з джерел сучасного міжнародного арбітражу. Так, у ролі арбітра були представники третьої держави, яким делегувалися функції арбітра та обирали шляхом

---

^[1] Лазарев С. Л. Міжнародний арбітраж / С. Л. Лазарев. М.: Міжнар. відносини, 1991. 215 с.

жеребкування. В практичному сенсі застосування арбітражу було у кордонних спорах та при спорі на право володіння ріками та струмками.

У свою чергу, Рим не застосовував арбітраж у спорах, де він був її учасником. Однак, частіше Рим виступав як арбітр в спорах інших країни. Це обумовлено двома причинами:

1. Римська імперія мала найпотужнішу військову силу, а тому мала авторитет і могла виступати гарантом виконання арбітражного рішення.
2. Держави, які не входили до складу імперії, обирали Рим як арбітра з метою уникнення війн. Рим користувався цим фактором для посилення свого впливу у світі.

Подальший розвиток міжнародних арбітражних розгляд одержав в середні століття. У цей період не було розмежування між арбітражем і дипломатичними засобами вирішення спорів. Роль арбітра здебільшого зводилось до ролі посередника в процесі примирення.

Не мало важливим є практика укладення договору про арбітраж між державами. Прикладом цього є договір про арбітраж, укладений між Вольдемаром Данським і Магнусом Шведський, в якому передбачалось обов'язок кожної сторони по 24 єпископи і 12 лицарів, які можуть бути арбітрами.

Середньовічна система арбітражу, так само як і давньогрецька, є важливим джерелом для концепції сучасного міжнародного арбітражу, оскільки використання арбітражу в цей проміжок історії призвело до становлення арбітражу як окремого інституту міжнародного права.

Сприятливі умови для розвитку міжнародного арбітражу виникають тільки в 17 столітті з моменту становлення нових суверенних держав. Як зазначалося раніше, розвиток сучасного міжнародного арбітражу почався з підписання 19 листопада 1794 року між США і Великобританією Договору

про дружбу, торгівлю і мореплавання або «Договору Джея»^[2]. Відповідно до цього документу були створені три змішані арбітражні комісії для розгляду питань, що ускладнювали міждержавні відносини: кордон, претензії британських кредиторів та претензії американських громадян з приводу незаконного захоплення суден^[3]. Цей міжнародно-правовий акт дав поштовх відродженню арбітражного процесу і становленню системи міжнародного правосуддя в цілому.

Великий вплив на розвиток арбітражу зробила справа англійського крейсера «Алабама», що був використаний Англією, тим самим порушивши свій у війні Півдня і Півночі в Америці. У 1872 році арбітраж, заснований в рамках договору між США й Англією, виніс рішення на користь США, зобов'язавши Англію сплатити 15,5 мільйонів доларів за збитки. Хоча представник Англії не підписав рішення, його підписали інші арбітри (США, Швейцарія, Бразилія та Італія), а тому Англія повинна була виплатити компенсацію. Цей розгляд є першим випадком арбітражу ad hoc в рамках міжнародних спорів за новий час, а успіх розгляду дав поштовх до поштовху в сфері міжнародного арбітражу^[4].

Перші спроби кодифікування арбітражних норм належать до кінця 19 століття. Першопрохідцем процесу кодифікації став Інститут міжнародного права, який розробив Кодекс арбітражної процедури у 1875 р. Кодекс складався з 27 статей та закріплював положення про порядок утворення арбітражних судів, тлумачення компромісів, стадії арбітражного судочинства, винесення арбітражних рішень і визнання їх недійсними.

Успішність англо-американських арбітражів і спроби кодифікації Інститутом міжнародного права підготували підґрунтя для прийняття на

---

^[2] Newcomb J.T. New Light on Jay's Treaty. American Journal of International Law. 1934. Vol. 28. P. 685-692 p.

^[3] Georg Schwarzenberger, Present-Day Relevance of the Jay Treaty Arbitrations. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2635&context=ndlr>.

^[4] Голубев Н. Н. Міжнародні третейські суди XIX століття: нариси теорії і практики. Н. М. Голубев. М.: Унив. тип, 1903. 316 с.

Гаазьких мирних конференціях в 1899 і 1907 роках Конвенцій про мирне вирішення міжнародних зіткнень^[5].

Гаазькі мирні конференції систематизували наявні норми міжнародного арбітражу і розвили їх далі. Вони визнавали третейський суд найдійовішим у юридичних питаннях і, перш за все, у питаннях тлумачення та питаннях пов'язаних із застосування міжнародних договорів і самим справедливим засобом врегулювання спорів, які не врегульовуються дипломатичним шляхом.

Конвенцією передбачалось заснування ППТС, мета якої є полегшення можливості для договірних держав звертатися без затримки до третейського суду у випадку міжнародних спорів, що не можуть бути врегульовані дипломатичним шляхом.

Конференція визнала третейський суд факультативним зі збереженням права держав укладати угоди, у яких визнається обов'язкова юрисдикція третейського суду. На Другій конференції миру в 1907 році були закріплені положення, згідно з якими Постійній палаті третейського суду надавалося право на клопотання однієї зі сторін, встановити такий третейський запис у випадку, якщо їм не вдалося досягти згоди дипломатичним шляхом^[5].

Обов'язковий арбітраж, відповідно до Конвенції 1907 року, можливий при дотриманні наступних умов:

- по-перше, при наявності договору про третейський суд, укладеного з метою вирішення спору після набрання Конвенцією чинності, що не виключає ні прямо, ні опосередковано компетенції ППТС. Однак зазначене право на звернення до Постійної Палати із проханням встановити третейський запис не має місця, якщо інша сторона заявляє, що спір не належить до категорії тих спорів, що підлягають обов'язковому третейському розгляду;

---

^[5] Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

- по-друге, якщо спір стосується договірних боргів, стягнених однією стороною з іншої сторони на користь своїх громадян, при наявності раніше укладеної угоди про третейський розгляд подібних спорів.

Наявність зазначених обмежень робить обов'язковий арбітраж дуже складним.

Статтями 12 та 13 Статуту Ліга націй наклала обов'язок державам-членам використовувати для вирішення спорів третейські суди. Ще у вересні 1923 року була ухвалена резолюція в рамках 3-ій сесії Ліги Націй, яка містила рекомендації щодо укладання конвенції про арбітраж. «Женевський протокол про мирне вирішення міжнародних спорів 1924 р.» і Загальний Акт про мирне вирішення спору 1928 року ^[6] стали наступним кроком кодифікації норм міжнародного арбітражу. Головною ідеєю Женевського протоколу була:

- заборона будь-якого роду агресії;
- створення системи колективної безпеки;
- впровадження обов'язкової процедури мирного вирішення спорів;
- загальне зобов'язання по роззброєнню.

У Женевському протоколі перевага віддається судовій і арбітражній процедурам у порівнянні з примиренням. Відповідно Протоколу всі правові спори повинні були вирішуватись Постійною палатою міжнародного правосуддя. Не правові – «політичні» – спори повинні були вирішуватись досить цікавим поєднання арбітражного механізму та процедури примирення, в якому Рада Ліги Націй виступала в якості арбітру.

Загальний Акт 1928 року ^[6] став наступним етапом на шляху кодифікації норм арбітражної процедури. Цей Акт усував деякі недоліки Гаазьких Конвенцій відносно арбітражу.

Відповідно до Загального акту для вирішення спорів мирним шляхом необхідна система, яка включає три обов'язкових елементи: примирення,

---

^[6] Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68

розгляд справи третейським судом та, після перегляду Генеральною Асамблеєю, розгляд Міжнародним судом.

Стаття 17 Акту 1928 року визначала, що спори, в яких сторони мають взаємні претензії щодо оскарженого права, будуть розглядатись та вирішуватись Міжнародним Судом ООН. В нормі передбачається альтернатива щодо арбітра у вигляді третейського суду, при умові погодження на це двома сторонами. У зворотному випадку, розглядати буде Міжнародний Суд, що підтверджує поширення її юрисдикції на юридичні спори (ст. 36 Статуту Міжнародного Суду ООН) ^[7]. Спори, що не входили до цієї категорії, та були не вирішеними погоджувальною комісією, в обов'язковому порядку розглядались третейською колегією, оскільки така процедура була передбачено ст. 21 Загального акту ^[6].

Після Першої Світової Війни в доктрині міжнародно-публічного права створилась концепція, за якою всі міждержавні спори були поділені на юридичні і політичні. Ця концепція була закріплена і в Загальному акт.

Згідно з концепцією розмежування спори, в яких переважала політика, вирішувались через арбітражний розгляд та засобами дипломатичного впливу. Інші, тобто юридичні, розглядались Постійною палатою міжнародного правосуддя, а після створення ООН – Міжнародним Судом.

Не враховуючи те, що таке розмежування існує в теорії права досить тривалий час, але досі не виведені чіткі критерії що їх класифікації.

В більшості випадках правовими спорами вважають такі спори, в яких суд дотримується норм, закріплених в Конвенціях чи двосторонніх договорах, і яких держави зобов'язались дотримуватись у відносинах одна з іншою. Ідентифікація спору як політичного доречна у ситуаціях, при яких держава виконує дії з метою скасування чинних нормативно закріплених правил та їх подальше перетворення на свою користь. Необхідність

---

^[7] Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

^[6] Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68

класифікації міждержавних спорів на юридичні і політичні вважається сумнівним великою кількістю фахівців.

Дослідники звертають увагу, що надання можливості виведення спорів на вищезазначені види є засвідчування наявних недоліків в правовій доктрині і неспроможність врегулюванням таких спорів. Але разом з тим, міжнародно-правові норми за певних обставин передбачають врегулювання спору на базі принципу по справедливості і доброї совісті (*ex aequo et bono*).

Застосування цих принципів у рішенні спору розглядається в рамках двох концепції:

1. Справедливість є складовою частиною звичаєвих норм і діє як пом'якшення на противагу суворого застосування закріплених норм міжнародно-публічного права. З практичної сторони, справедливість запобігає необ'єктивному регулюванню спору в кожній конкретній справі. Крім цього, через тлумачення принцип заповнює неврегульовані питання. В цілому, застосування цього принципу не виходить за межі, визначені правом.

2. Згідно з принципом *ex aequo et bono*, при розгляді спору, існує можливість виходу суду за межі чинних норм, якщо цілю є вирішення суперечки, однак можлива невідповідність рішення і норм, що закріпленні в міжнародно-правових документах. Разом із тим, застосування цього принципу не може суперечити жодним міжнародно-правовим принципам.

Аргументом на протидію розмежуванню виступає факт того, що одним з міжнародно-правовими суб'єктами є держави, то спори з їх участю будуть нести у собі політичний і юридичний аспект. Регулювання відносин цих суб'єктів, що по своїй природі мають політичний характер, є однією з задач міжнародного права. Також, треба звернути увагу, що арбітражний розгляд є дієвим механізмом врегулювання спору, домінантним фактором є політичний, оскільки застосування принципу *ex aequo* можливе при поєднанні природи дипломатії та правосуддя.

Відповідно до ст. 28 Загального акту арбітражний суд має право за відсутності застосованих до спорів норм права вирішувати його за

принципом *ex aequo et bono* ^[6]. Механізм врегулювання спору на основі принципу, закріпленого Актом, виходить з невірною розуміння змісту цього принципу, поєднуючи разом з ним концепцію вирішення спорів по справедливості. Дана формула не дозволяє вирішувати спори, врегулювання яких можливе тільки за допомогою зміни чинних правових норм. Арбітри зобов'язані дотримуватись при винесенні рішення закріплених норм права, що виключає можливість вирішення спору в судовому порядку за допомогою досягнення компромісу, заснованого на принципі доброї совісті та справедливості.

З прийняттям Акту 1928 року пов'язане введення в міжнародну договірну практику обов'язкового арбітражу, зверненню до якого повинне передувати звернення до погоджувальної комісії. Згідно зі ст. 21 Загального акту, якщо протягом місяця по закінченню робіт погоджувальної комісії не буде досягнуто згоди по спору, то він передається на розгляд третейського суду ^[6]. Таке співвідношення арбітражу з дипломатичним засобом вирішення спорів (примирення) схоже на принцип обмеженої диспозитивності вибору мирних засобів вирішення спорів, який отримав широке поширення останнім часом у доктрині міжнародного права і договірній практиці держав. Обмежена диспозитивність означає сполучення двох правових режимів. На першому етапі сторони можуть обрати будь-які засоби мирного врегулювання на свій розсуд. Але якщо взаємоприйнятне врегулювання не буде досягнуто протягом розумного терміну, кожна сторона на наступному етапі одержує право передати спір на розгляд компетентного судового органу ^[8].

Загальний акт 1928 року не одержав широкого визнання у держав, тому що тільки 35 держав приєдналися до нього з різного роду застереженнями. Після того як Загальний акт був переглянутий Генеральною Асамблеєю ООН в 1949 році, лише 7 держав ратифікували його.

---

^[6] Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68

^[8] Ентін М. Л. Міжнародні судові установи. М.: Міжнар. відносини, 1984. 176 с.

Арбітражні положення Женевського протоколу 1924 року і Загального акту 1928 року були визнані широким колом держав і одержали розвиток у двосторонніх угодах про арбітраж і примирення. До 1939 року близько 250 такого роду договорів було зареєстровано в Секретаріаті Ліги Націй^[9].

Наступна регламентація міжнародного арбітражного процесу здійснювалася під впливом створеної після Другої світової війни Організації Об'єднаних Націй і регіональних міжнародних організацій. Комісією міжнародного права було ухвалено рішення про початок кодифікування норм, що пов'язані з процесом арбітражного розгляду. Впродовж наступних років Комісія міжнародного права займалась підготовкою проекту Конвенції по арбітражній процедурі. Проект Конвенції, підготовлений Комісією, в якому знайшли відображення ідеї відомого французького юриста Ж. Сселя, передбачав ряд положень, що йдуть набагато далі Гаазьких конвенцій й переглянутого Загального акту. Основною відмінною рисою проекту було те, що звернення до арбітражної процедури повинно бути обов'язковим. Якщо сторони, не можуть укласти арбітражну угоду самостійно чи за допомогою добрих послуг третьої держави, то умови такої угоди визначаються Міжнародним судом ООН. У випадку, якщо арбітраж не може винести своє рішення при виникненні спору між сторонами щодо його змісту, то воно тлумачиться Міжнародним судом ООН. Перегляд рішення за обставинами, що знов відкрилися, припустимий всупереч волі однієї зі сторін і виконується Міжнародним судом. Так, Міжнародний суд ООН, відповідно до проекту, мав широкі повноваження в арбітражному процесі^[10].

Ставлення держави до цього підходу було більш ніж невизначеним. Серед прихильників «судового арбітражу» були не тільки держави, що не розділяли ідею обов'язкового вирішення спорів правовими засобами (Бельгія, Нідерланди), але і такі держави, що визнали юрисдикцію Суду.

---

^[9] Systematic survey of treaties for the Pacific settlement of international disputes: 1928-1948/ United Nations. – N. Y. : Lake Success, 1949.

^[10] Yearbook of the International Law Commission, 1952. Vol. II. Documents of the fourth session including the report of the Commission to the General Assembly

Усі заперечення проти проекту можна звести до наступного: проект суперечить традиційній арбітражній практиці. Він закликає відмовитися від принципу добровільності арбітражу і виступає за те, щоб не тільки звертання до арбітражу, але й арбітражна процедура стали обов'язковими.

Проте, члени Комісії були переконані, що якби була прийнята концепція «судового арбітражу», тоді не було б необхідності укладання договору про ad hoc арбітраж при виникненні суперечок між державами чи навіть договір загального характеру про передачі на розгляд арбітражу визначених категорій спорів. Усі майбутні спори між державами, що підписали і ратифікували універсальну концепцію про арбітраж, автоматично передавалися б в арбітраж.

Однак усі спроби авторів проекту провести ідею «судового арбітражу» і прийняти Конвенцію про арбітраж не мали успіху. Обговорення проекту закінчилося прийняттям лише Зразкових правил арбітражного процесу. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 1262 від 14 листопада 1958 року передбачалося рекомендації країнам-учасниця щодо застосування цих правил у мірі визнання їх доречним при розробці договорів про арбітраж ^[11].

На сьогодні увага йде тенденція на арбітражний розгляд в межах регіонального рівня, зокрема міжнародних організацій. Рада Європи, Нарада з безпеки та співробітництва в Європі, Організація американських держав та інші організації є предметом уваги, оскільки вони мають певний авторитет в конкретних регіонах. Прийняті в рамках вище визначених установ, у багатосторонніх угодах закріплюється механізми арбітражного процесу. Прикладом регламентації є Боготинський пакт про мирне вирішення міжнародних спорів 1948 року, Європейська конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів 1957 року, Конвенції про примірювання та арбітражу в рамках НБСЄ 1992 року ^[12] тощо.

---

^[11] Резолюція Генерально Асамблеї ООН «Питання о арбітражний процес» від 14.11.1958 р. № 1262 (XIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a11#Text.

^[12] Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a11#Text.

Перспективним у сфері мирного врегулювання спорів є ухвалення Конвенції про примирення та арбітражу в рамках НБСЄ 1992 року ^[12]. Становлення Конвенції почалось з 1973 року, оскільки країнам Європи була необхідна система врегулювання і на цьому підґрунті був розроблений швейцарськими фахівцями в галузі права Проект Конвенції з мирного врегулювання спорів. Після висвітлення проекту, детальне обговорення і доробка продовжувалась на саміті країн-учасниць НБСЄ та в рамках експертних нарад (1978 рік у Монтре, 1984 рік в Афінах, 1991 рік у Валеті та у Женеві в 1992 році).

Утворення постійної комісії з розслідування, посередництва і постійного арбітражного суду стало нововведення в правові норми, оскільки вперше було закріплено у швейцарському проекті конвенції. Згідно з документом спори, які мали розглядатись арбітражем, були під юрисдикцію останнього, а комісія розглядала спори, що предметно не входять до раніше зазначених. До головних норм, передбачених цим проектом, відносяться:

- обов'язковість закріпленого регламенту;
- заборона на застереження, які обмежували юрисдикцію суду по окремим категоріям справ;
- можливість як одній зі сторін, так і обом сторонам звернення в суд з метою врегулювання спору.

У 1965 році була схвалена “Вашингтонська Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами” ^[13]. В цій конвенції передбачалось створення Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів, що має важливе значення у сфері регулювання спорів.

Дослідивши розвиток і юридичне закріплення арбітражу між державами, можливо зробити проміжні висновки:

---

^[12] Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a11#Text.

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

1. Міжнародний арбітраж, хоча, є одним з перших і старіших інститутів права народів, але він є до цього часу впливовим і авторитетним.

2. Існує необхідність створення багатосторонньої угоди з метою виправлення наявних прогалин в доктрині арбітражу.

3. Закріплене в Загальному Акті 1928 року та інших міжнародних-правових актах, розмежування спорів повинні бути визнаними як штучними, оскільки не існує характерних ознак для такої класифікації.

1.2 Поняття міжнародного арбітражу та його види

Доречним буде визначити міжнародний арбітраж як процес в рамках третейського судочинства з приводу регулювання спорів, учасником яких є держави та утворенні ними міжнародні організації, та приватні особи, результатом якого є винесення рішення, що є остаточним та обов'язковим. Крім цього, арбітражем можна вважати судовим органом (арбітражний суд), створений сторонами відповідно угоди для розгляду визначеного ними оспорювального питання та є тимчасовим (арбітраж *ad hoc*) або спору у конкретній сфері чи з приводу будь-яких неврегульованих чи по певнім суперечним питанням в органі, що діє на підставі регламенту (інституційний арбітраж).

Через свою практику та винесених рішення, що у більшості випадках ґрунтується на міжнародно-правових нормах, міжнародний арбітраж (або третейський суд) можна вважати органом міжнародного правосуддя.

Враховуючи той факт, що за своїми умовами створення, складом та наділеною компетенцією, міжнародні арбітражі відрізняють один від одного, однак в той же час їм притаманні й спільні риси. Це дає змогу провести

порівняння, завдяки чому можна визначити зміст інституту міжнародного третейського судочинства ^[14]:

1. Будь-який вид третейського суду "утворюється" при врегулюванні спірного предмета відносин при конкретній справі чи у певній сфері правовідносин між сторонами, а кількість арбітрів передбачений двосторонньою чи багатосторонньою угодою, підписаною сторонами.

2. В угодах передбачена сфера компетенції арбітражу. Тому, юрисдикцію суду не визначено, а останній розглядає спори, які надійшли з приписом у договорі на обов'язковість чи в порядку добровільної згоди між сторонами.

3. Прийняття рішення арбітражем здійснюється на підставі міжнародно-правових актах або у регламенті суду (наприклад, Факультативні регламенти ППТС) або в рамках спеціальних норм, що враховують ціль, в якій учасники розгляду заінтересовані.

4. Контроль за ходом розгляду справи залежить від сторін.

5. Рішення суду має обов'язковий і остаточний характер.

6. В більшості випадків в угодах передбачається принцип *ex aequo et bono* як механізм вирішення спірного питання, коли спір надсилається на розгляд в арбітраж.

7. Арбітраж може використовуватися як інструмент регулювання незалежно від галузевої специфіки (юридичні чи політичні спори), учасників (суб'єктів публічного чи приватного права) чи інших критеріїв.

Завдяки приведеним критеріями можна зробити висновок, що арбітраж відрізняється від інших видів врегулювання спорів мирним шляхом. З одного боку, він відрізняється від таких способів врегулювання спорів, як процедура встановлення фактів і примирення. Завдання цих засобів мирного врегулювання спорів полягає у наданні допомоги у вирішенні спорів за допомогою встановлення фактичних обставин, що належить до суті спору, і

---

^[14] Броунлі Я. Міжнародне право: в 2 кн. Пер. С. Н. Андріанова; ред. і вступна стаття Г. І. Тункіна. Прогрес. 1977. Кн. 2. 1977 р. 510 с.

розробці рекомендацій з його врегулювання, а не у винесенні остаточного й обов'язкового для сторін рішення.

З іншого боку, він відрізняється від постійних міжнародних судових установ, що характеризується постійною організацією і заздалегідь відомим складом суддів, на обрання яких сторони в спорі фактично впливати не можуть. Міжнародний арбітраж історично став першою формою судового розгляду, з якої розвилися постійні міжнародні суди. Постійні міжнародні суди запозичили багато чого від арбітражного судочинства, що й донині продовжує впливати на їхні процедури та практику.

У широкому розумінні, міжнародний арбітраж і постійні міжнародні суди – це врегулювання міжнародних спорів з застосуванням міжнародно-правових норм та за допомогою третьої незалежної сторони з застосуванням норм міжнародного права. Ступінь впливу третьої сторони на судочинство і рішення, що виносяться, у міжнародному арбітражі і постійному міжнародному суді різні. Міжнародний арбітраж на відміну від постійного міжнародного суду є більш гнучким засобом судового вирішення спорів, оскільки його утворення і діяльності прямо залежить від волі сторін, що сперечаються. У випадку звернення до міжнародного арбітражного суду сторони, що сперечаються, в спеціальній угоді повинні звичайно визначати не тільки предмет спору, але також механізм створення і процедуру самого суду, включаючи метод обрання арбітрів. У випадку ж звернення до судового розгляду, що проводиться постійним міжнародним судом, таким як Міжнародний суд ООН, механізм створення суду та його процедура, включаючи обрання суддів, уже визначені прийнятим міжнародним документом – Статутом або Регламентом міжнародного суду – і суд існує на момент виникнення спору. Сторони, що сперечаються, на момент передачі спору в постійний міжнародний суд позбавлені можливості вплинути на судову процедуру, встановлену його робочими документами. Постійні міжнародні суди за кількістю суддів, як правило, перевершують арбітражні суди. Прикладом є Міжнародний Суд ООН, склад якого налічує 15 суддів,

причому в його складі не може бути двох громадян з однієї держави (ст. 3 Статуту) ^[7]. В обранні суддів у Міжнародний Суд беруть участі усі держави-члени ООН. У той час, як арбітражні суди часто налічують три чи п'ять арбітрів. Отже, набагато більше незалежних сторін при судочинстві в постійних міжнародних судах, ніж в арбітражних.

Крім вищевказаних розбіжностей між міжнародним арбітражем і постійним міжнародними судами можна, на прикладі Міжнародного Суду ООН, виокремити наступні:

1. Міжнародний Суд, розташований в Гаазі, діє на постійній основі. Арбітражні суди мають тимчасовий характер і не мають постійного місця розташування.

2. Судочинство в Міжнародному Суді є публічним і всі винесені рішення публікуються. Арбітражні розряд звичайно закриті й арбітражні рішення, що виносяться по їх завершенню, можуть публікуватися тільки за взаємною згодою сторін, що сперечаються або коли суду розглядає клопотання про примусове виконання арбітражного рішення.

3. На відміну від Міжнародного Суду, де сторонами у справі можуть бути тільки держави. арбітражні суди надають доступ до судового процесу міжнародним організаціям, а також фізичним і юридичним особами.

4. Спори, передані до Міжнародного Суду ООН, суворо вирішуються відповідно до з міжнародним правом. Суд також уповноважений, за згодою сторін, вирішувати спір *ex aequo et bono* (ст. 38 Статуту), якщо сторони з цим погоджуються ^[7]. Однак, це повноваження на практиці не використовується. Арбітражні суди вирішують спори на основі поваги прав, що не виключає можливості ухилятися від строгого його застосування з метою врегулювання спору. Арбітражні рішення іноді поєднують у собі право і дипломатичний компроміс, що допускаються в пошуках задоволення інтересів кожної з сторін, що сперечаються.

---

^[7] Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

5. Де-факто арбітражні суди вирішують будь-які спори, у тому числі й ті, у яких переважають політичні аспекти. Юрисдикція Міжнародного Суду обмежується чисто правовими (юридичними) спорами.

6. Арбітражний суд може складатися як з юристів, так і з експертів у певної галузі. Міжнародний Суд ООН повинен складатись винятково з юристів, як правило, з визнаним авторитетом у сфері міжнародного права.

7. Рішення мають остаточний характер і може бути скасовано судом тільки в суворо визначених випадках. Суди провідних торгівельних країн прагнуть якнайменше втручатися в арбітражний розгляд спорів і часто займають проарбітражну позицію.

Більшість з перерахованих розбіжностей є умовними й не завжди чітко просліджуються, особливо, якщо порівнювати постійні міжнародні суди з так званими інституційними арбітражами. Постійний міжнародний арбітраж (він же інституційний) – арбітраж, передбачений в міжнародному договорі для вирішення спірних питань відповідно договору, що стосуються його тлумачення і застосування, або іншого спірного питання, що виникли або виникнуть, та учасниками яких є держави. У такого роду міжнародних договорах часто містяться детальні положення щодо створення арбітражного суду і його процедури.

У зв'язку з цим не позбавлення змісту думка відомого британського юриста-міжнародника Я. Броулі, який відзначає, що "... у своїх сучасних формах міжнародний арбітраж не відрізняється істотно від судочинства постійних міжнародних судів, хоча термін арбітраж резервується для арбітражних судів *ad hoc* з обмеженим числом справ і покликаних врегулювати, зазвичай, один спір"^[15].

Інший, не менш відомий, юрист-міжнародник і дослідник у сфері міжнародного арбітражу Л. Сон вважає: "Це загальновизнано, що, принаймні існує одна розбіжність, більш формальна або структурна, ніж суттєва, між

---

^[15] Brownlie I. The Rule of Law in International Affairs / Ian Brownlie. – Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 1998 – 264 p

міжнародними судами. Традиційно, ця розбіжність пов'язана з їхніми функціями, з методом обрання арбітрів і суддів” [16].

Відмежовуючи міжнародний публічний арбітраж від інших способів врегулювання спорів, відомих міжнародній практиці, необхідно також встановити його відмінності від міжнародного комерційного арбітражу. Розмежування цих різновидів міжнародного арбітражу здійснюється як за предметним і суб'єктним складом спорів, що вирішується, так і за їх залежністю від норм національного права. Необхідно звернути увагу, питання має і проблемні сторони. Відокремлення міжнародного публічного арбітражу від міжнародного комерційного арбітражу тісно переплітається з проблемами співвідношення міжнародного публічного і приватного права, міжнародного публічного і національного права.

Сталий публічний арбітраж вирішує спори за участю держав і міжнародних організацій з застосуванням норм міжнародного публічного права. Процес утворення, функціонування і виконання арбітражу закріплюється винятково міжнародними договорами. Цей арбітраж у буквальному розумінні слова є міжнародним, оскільки цілком незалежний від норм національного права.

Завданням міжнародного комерційного арбітражу полягає у розгляді спорів з іноземним елементом, що виникають з відносин у сфері економіки, торгівлі чи в інших сферах, між особами приватного права, що проживають чи зареєстровані у різних країнах. Зведення до стабільного стану відносин між комерційними агентами за допомогою врегулювання виникне них спорів є метою даного виду арбітражу. Комерційний міжнародний арбітраж залежить не тільки від волі сторін, їх домовленостям у контрактах або в інших угодах, а також від внутрішньодержавного законодавства. Арбітраж є складовою системи внутрішньодержавного права, оскільки деякі аспекти його проведення закріплені у законодавстві.

---

[16] Sohn L. B. The function of international arbitration today / Louis B. Sohn // Recueil des cours. – 1963. – Vol. 108. – P.1-11

Таким чином, проблем із встановленням меж між міжнародним публічним і міжнародним комерційним арбітражем у традиційному розумінні не виникає. Труднощі в науці міжнародного права виникають при визначенні юридичної природи інвестиційного арбітражу. Цей тип арбітражу не вкладається зі сформовані схеми публічного і комерційного міжнародних арбітражів, оскільки він поєднує у собі властивості як одного, так й іншого. З цієї причини деякі дослідники використовують для нього назву змішаний міжнародний арбітраж ^[17]. Розглянуті змішаними міжнародними арбітражами спори можуть стосуватися як суто комерційних, цивільно-правових відносин, так і решти відносин, що причетні до захисту інтересів осіб в іноземній державі. Дана категорія спорів вирішується нормами міжнародного і національного права. Залежність змішаного міжнародного арбітражу від національного виявляється при виконанні винесених ним рішень. Виконання рішень змішаного міжнародного арбітражу реалізуються відповідно до належного і чинного законодавства у державі, у якій рішення має бути виконаним. Однак, виконання рішення такого роду арбітражних судів звичайно гарантується ще і використання засобів публічного права, якщо держава, в якій повинно виконуватись рішення, відмовляється визнавати його і виконувати. Можливість застосування і характер таких міжнародних публічно-правових засобів визначаються в міжнародному договорі про створення змішаного міжнародного арбітражу. Питання про правову природу змішаного арбітражу включене до предмета дослідження даної роботи та буде далі розглянутися

У міжнародному праві, як уже зазначалося, складатися дві форми міжнародного арбітражу:

1) арбітраж, передбачений двосторонніми договорами, для врегулювання спірних питань, які можуть виникнути при їхньому тлумаченню і застосуванні (інституційний або постійний арбітраж);

---

^[17] Toope S. J. *Mixed International Arbitration: Studies in Arbitration between States and Private Parties*. Cambridge : Grotius publications limited, 1990.

2) арбітраж, що створюється для розгляду конкретної справи, – арбітраж ad hoc або ізольований арбітраж.

У випадку з постійним арбітражем, у міжнародному договорі, поряд з нормами про загальні умови звернення до нього, містяться окремі елементи арбітражної процедури, включаючи порядок формування арбітражного суду, або здійснюється посилання на які-небудь загальновизнані арбітражні правила.

Звернення, передбачене міжнародними договорами, до арбітражу може бути або факультативним (здійснюється за згодою всіх сторін, що сперечаються, у кожному конкретному випадку), або обов'язковим (на вимогу однієї зі сторін).

Факультативне звернення вимагає, у випадку виникнення спору, укладання сторонами спеціальної угоди – компромісу, у якому визначається предмет спору, порядок створення та діяльності створюваного органу.

Договір, що передбачає обов'язковий арбітраж, покладає на сторони зобов'язання передавати деякі категорії спорів на арбітражний розгляд, тобто сторони не має змоги оминати передачу справи в арбітраж і зобов'язуються укласти спеціальної угоди (компромісу), в яких визначається порядок формування арбітражного суду і його процедура, хоча процедура часто може визначатися і самим судом.

Арбітраж ad hoc засновується після виникнення спору за спеціальною згодою сторін з метою врегулювання спору за конкретним предметом та ліквідується після виконання покладених на нього завдань та функцій, що свідчить про тимчасовий характер такого арбітражу ^[18].

Дві форми арбітражу існують паралельно, але іноді мають взаємозалежний характер. Прикладом є структура ППТС, яка певною мірою комбінує в себе риси двох видів арбітражів, позаяк її функція ж забезпечення доступу зі зверненням до третейського суду у випадку міжнародних спорів

---

^[18] Schlochauer H. J. Arbitration / H. J. Schlochauer // Encyclopedia of Public International Law: Settlement of Disputes.- Vol.1.- N.Y.; Oxford, 1981. – P. 13-28.

(стаття 41 Гаазької конвенції 1907 року) ^[5]. Після виникнення спору сторони повинні укласти компроміс для створення арбітражного суду ad hoc в рамках ШПТС згідно з Гаазькими конвенціями 1899 і 1907 року.

В зарубіжній літературі у галузі юриспруденції панівною є думка, за якої постійний перехід від тимчасових до постійних арбітражів є не що інше, як логічно обумовленою еволюцією міжнародного третейського судочинства. Така еволюція послідовно збільшує масштаб використання постійного арбітражного органу з метою майбутнього вирішення, витісняючи ідею тимчасових арбітражів, що створюють для вирішення конкретної проблеми ^[18]. Однак, більшість крайніх рішень виносились тимчасовим арбітражем, про що свідчить практика арбітражу.

1.3 Порівняльний аналіз третейського судочинства в міжнародному публічному, комерційному та змішаному арбітражів

Аналіз міжнародних конвенцій про арбітраж та наявна практика дає змогу розмежувати публічний, приватноправовий і інвестиційний арбітражі, а також розкрити їх спільні ознаки.

1. Укладання арбітражної угоди.

Особливістю, яка притаманна міжнародному арбітражу, є те, що до або після виникнення конфлікту сторони можуть зобов'язатись розглядати спір в рамках арбітражного процесу, закріплюючи це положення у відповідних в двосторонніх або багатосторонніх договорах.

Конвенція 1907 року ^[5] і Загальний акт^[6], які згадувались раніше, є яскравим зразком багатосторонньої угоди.

---

^[5] Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

^[18] Schlochauer H. J. Arbitration. Encyclopedia of Public International Law: Settlement of Disputes. Vol. 1. N.Y. Oxford. 1981. P. 13-28.

^[5] Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

Своєю чергою англо-швейцарський Договір про примирення, судове врегулювання й арбітраж виступає прикладом двосторонніх договорів ^[19].

Четвертий розділ Договору передбачає порядок обрання арбітрів, їх кількість та застереження щодо їх громадянства. Також, питання компетенції арбітражу та вакансії знайшли своє відображення в Договорі, що зменшує ймовірність виникнення колізій. Важливим є запропоновані сторонам правила третейського розгляду, які закріплені у додатках до договору.

Закріплення застереження в угоді є домінантним у застосуванні методом. Здебільшого у ньому сторони договору надають згоду щодо передачі справ до арбітражу у випадках виникнення спірних питань. Також, після виникнення спору сторонам надається можливість звернення до арбітрів при наявності компромісу або передбачених раніше спеціальних домовленостей.

Виходячи з цього, арбітражна угода в міждержавному арбітражі договір про арбітраж можуть закріплюватись у вигляді компромісу, що передбачають особливі домовленості для сторін або договір з передбаченим застереженням. Однак, якщо сторони надали згоду щодо передачі арбітражу всі або частину спорів та задекларували застереження, то проблемою може стати те, що процедура формування та компетенція суду не передбачається в таких приписах. Тому є необхідність закріплення спеціальних домовленостей, які будуть передбачати порядок формування арбітражу, компетенцію суду, обов'язковість арбітражного рішення, а також порядок відшкодування витрат на арбітраж та мову третейського розгляду у разі необхідності.

Необхідно звернути увагу, що на практиці договори про арбітраж не можуть передбачити всі процесуальні питання. Так, одні договори не передбачають норм права, в рамках яких здійснюється третейський розгляд.

---

[6] Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68

[19] Treaty for conciliation, judicial settlement and arbitration (with annexes), signed in London, 7 of July 1965. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20605/volume-605-I-8765-English.pdf>.

В інших угодах може передбачатись фундаментальні аспекти арбітражу, нехтуючи питаннями фінансів та адміністративного ресурсу третейського суду.

Характерною рисою комерційного арбітражу є те, що зовнішньоторговельний контракт містить у собі угоду про арбітраж, в якому обов'язково повинно зазначатись певна арбітражна установа, що має компетенцію для розгляду спору.

Договір, що передбачає процедуру арбітражну процедуру, визнається як цивільно-правова угода, що закріплює перелік питань, які компетентні розглядати арбітри, та несе у собі процесуальні наслідки для сторін.

В рамках приватного арбітражу переважну роль відіграє доктрина, при якій договір й застереження щодо арбітра поділяються на окремі документи, а тому угоду про арбітражний розгляд несе у собі рису автономності. У третейській практиці неодноразово відбувався такий розподіл угод, і з цього випливає, що має місце принцип автономності арбітражної угоди, оскільки вона теоретично обґрунтована та закріплена на практиці.

Що ж стосується інвестиційного арбітражу, то необхідно звернути увагу, що країни, які приєднались або ратифікували Вашингтонської конвенції 1965 року та при умові надані згоди, не можуть зобов'язанні віддавати спір на арбітражний розгляд або вирішувати через примирення. МЦВІС має повноваження розглядати спору та ухвалювати рішення, що будуть законним, лише при наданні йому письмової заяви щодо погодження на розгляд таким арбітром. Такі заяви держав можуть знайти своє відображення договорах з інвестором, в яких буде передбачено це положення, чи при підписанні міжнародно-правового документу у галузі захисту інвестицій.

2. Компетенція арбітражу.

Хоча вище зазначалось про відсутність ознак для точного розмежування спорів, однак справи, що містять правовий аспект, розглядаються в межах міждержавного арбітражу. Відмінністю в цьому є

Міжнародний Суд ООН з власною компетенцією, яка передбачена в Статуті Суду, та ППТС, до якої мають право звертатись приватні особи.

Щодо компетенції комерційного арбітражу, то вона не закріплена в міжнародно-правових актах, а виходить з передбачених норм внутрішньодержавних актів.

З цього випливає, що такий арбітраж в праві спори, що виникли з цивільних правовідносин. Хоча, на практиці, арбітраж вирішував міждержавні спори. Даний висновок ґрунтується на наявній міжнародній практиці.

МЦВІС відрізняється в державних судів та приватного арбітражу, оскільки містить у собі притаманні тільки їй характерні ознаки.

Вашингтонською конвенцією передбачено монополію розгляд спору у сфері інвестиційної діяльності через специфіку його розгляду, тому МЦВІС можна вважати одноосібною установою, яка в праві вирішувати спори, пов'язані з інвестиціями.

Пунктом 1 статті 25 Вашингтонської конвенції 1965 року передбачено, що “До компетенції МЦВІС належить вирішення правових спорів, що виникають безпосередньо з відносин, пов'язаних з інвестиціями, між Договірною державою (або будь-яким уповноваженим органом Договірної держави, про який повідомлено Договірною державою Центру) та особою іншої Договірної держави, при умові наявності письмової згоди учасників спору про передачу такого спору для вирішення Центру. Сторони, що досягли такої згоди не вправі відмовитися від неї в односторонньому порядку”^[13].

Пунктом четвертим цієї ж статті передбачено можливість вносити корективи до спектра справ, що можуть розглядатись Центром. Здебільшого, цей пункт використовується для обмеження компетенції органу. Так,

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

Міжнародний центр не може вирішувати справи в галузі нафтової промисловості, оскільки на це дала заперечення Саудівська Аравія.

Щодо критерію персонального, то компетенція даного арбітра розширена. Це зумовлено передбачено пунктом першим та більш детально розписано наступним пунктом, в яких передбачається, що посадовці, органи держави чи суб'єкти федерації, а також особи приватного права можуть виступати як учасники арбітражного спору.

Тому, Міжнародний центр має у собі достатньо широку компетенцію, визначених в Конвенції предметним й суб'єктним фактором.

Існують труднощі для приймаючих інвестицій держав в частині обмеження компетенції Центру, оскільки зміни в внутрішньодержавних актах перелік суб'єктів, які можуть бути визначеними іноземними інвесторами, та виключення категорії спорів не впливають на компетенцію через те, що це закріплено в міжнародно-правовому акті, який має вищу силу, ніж закони країн.

3. Формування складу арбітражу.

Що стосується публічного арбітражу, то пунктом третім статті 45 Гаазької конвенції 1907 року передбачено можливість обрати двох арбітрів. Але дане положення містить деякі обмеження щодо вибору. Так, держава напряму може обрати одного арбітра, який може бути її громадянином чи вибрати з-поміж запропонованих арбітрів постійної палати, а використовуючи новообраного арбітра як посередника, вона має можливість обрати третього з-поміж представників третьої країни.

Схожий механізм передбачений і в Загальному Акті 1949 року^[6], але має свої відмінності. Виходячи з положень статті 22, держава також обирає одного арбітра, що є громадянином, а він разом з арбітром країни-опонента обирають додатково двох судів та головного арбітра, громадянина третьої країни, що є більш складним процесом, ніж той, що зазначений вище.

---

^[6] Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68.

Найбільш розповсюдженим третейським розглядом є арбітраж з трьох осібним складом. Це зумовлено простотою обрання, зменшення витрат на арбітрів, а також передбачається в інших конвенціях (наприклад, Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року ^[20]).

Також, поширеною практикою є арбітражі, в яких один з трьох чи два з п'яти арбітрів обирається одним учасником третейського розгляду. У свою чергу, останній арбітр призначається обраними арбітрами чи сторонами, та в більшості випадках виступаю як керуючий арбітр.

У випадку, якщо у визначений термін третій чи п'ятий арбітр не буде призначений, сторони можуть передати право зробити необхідне призначення третій державі або будь-якій особі. Наприклад, у Гаазькій конвенції 1907 року ця задача покладається на третю державу ^[5], а в Переглянутому акті 1949 року (ст. 23) спочатку на третю державу, а потім на голову Міжнародного Суду^[6].

У міжнародному комерційному арбітражі порядок формування складу арбітражу міжнародними конвенціями не регулюється. На практиці, звертаючись в конкретний третейський суд, сторони вибирають його арбітражний регламент.

Більшістю регламентів міжнародних комерційних арбітражних судів передбачається три арбітри. При цьому, кожна зі сторін призначає одного арбітра, а третій арбітр вибирається раніше призначеними арбітрами або, якщо вони не зможуть цього зробити, будь-яким посередником (Торгівельною палатою, судовим органом тощо). Не має жодних обмежень стосовно громадянства або інших обмежень щодо особистості арбітрів.

Типовий закон ЮНІСТРАЛІ про міжнародний комерційний арбітраж ^[21], а також відповідні національні закони про арбітраж Бельгії, Фінляндії,

---

^[20] Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text

^[5] Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

^[6] Дивитись вище

^[21] Про міжнародний комерційний арбітраж : типовий закон ЮНСІТРАЛІ від 21.06.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879#Text.

Іспанії та Швеції ^[22], передбачає призначення трьох арбітрів, якщо сторони не домовилися про інше. У той час як французьким і нідерландським закони про арбітраж визначають, що про кількість арбітрів домовляються самі сторони.

Згідно зі ст. 37 Вашингтонської конвенції 1965 року: «Арбітраж в рамках МЦВІС складається з одного або непарної кількості арбітрів, призначених відповідно за згодою сторін. У випадку, якщо сторони не домовились про кількість арбітрів та порядок їх призначення, арбітраж складається з трьох арбітрів, по одному з яких призначає кожна зі сторін, а третій, що є Головою арбітражу, призначається за погодженням сторін» ^[13].

В юридичній літературі та практиці виділяється велика кількість особливостей вирішення інвестиційних спорів в арбітражі, але головною серед них є саме вибір арбітра. Для розгляду цих спорів вимагаються висококваліфіковані арбітри, які «... повинні мати високі моральні якості, достатню компетенцію в галузі права, комерції, економіки або фінансів ...» (ст. 14 Вашингтонської конвенції) ^[13], тому що за відсутності оскарження арбітражного рішення по суті вирішення справи цілком і повністю залежить від кваліфікації і інших професійних якостей арбітра. Це одна з вимог відносно арбітрів стосується їх громадянства, згідно зі ст. 39 Вашингтонської конвенції, «більшість арбітрів мають бути громадянами інших держав, ніж держава, що є стороною в спорі, і держава, іноземна особа якої є стороною у спорі».

4. Правила процедури та витрати по арбітражу.

Міжнародних конвенцій, що регулюють певні правила процедури в міжнародному публічному арбітражі, прийнято не було.

Компроміси встановлюють лише деякі правила процедури, а інші процедурні питання цілком залишаються на розгляд арбітражу. Наприклад, у

---

^[22] Swedish Arbitration Act, enacted on 4 March 1999. URL: <https://cutt.ly/fhgR0qK>

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

^[13] Дивитись вище.

ході третейського суду 1988 року про Табу компроміс передбачав тільки деякі процедурні питання, зокрема, про місце розташування третейського суду в Женеві, про ведення розгляду англійської мови. Передбачалося, що усі спори сторін по тлумаченню і виконанню арбітражного рішення видавалися б на розгляд цього ж третейського суду.

Враховуючи вироблену практику, оплата за розгляд спору здійснюється її учасниками у рівноцінних долях з покриттям затрат, пов'язаних з адміністративним ресурсом. До останніх належать гонорари арбітрам, оплата адвокатських послуг, проведення експертиз та перекладів документів, витрати, пов'язані зі збором доказової бази та інші витрати, пов'язані з розглядом спору.

Арбітражний регламент ЮНІСТРАЛ 1976 року ^[23], а також регламенти Міжнародних комерційних арбітражних судів передбачають основоположні правила проведення міжнародного комерційного арбітражу. Сторони прописують у своїх угодах конкретний арбітраж, виходячи з процесуальних правил, передбачених регламентом останнього.

Також, в регламентах поглиблено описується правила процесу розгляду та витрати, які можуть понести учасники. Тому, сторонам рекомендується визначити мову третейського розгляду та склад суду у арбітражних договорах для того, щоб оптимізувати витрати. Для більшої оптимізації у розгляді сторони запрошують одного арбітра, оскільки конкретного кількісного складу в міжнародних актах не передбачено.

Відповідно ст. 44 Вашингтонської Конвенції, “Будь-яка процедура арбітражного вирішення спору здійснюється згідно з положеннями конвенції і, якщо сторони не домовились про інше, згідно з Правилами арбітражного вирішення спорів, що діють на момент, коли сторони погодилися про арбітражний порядок розгляду спорів. У випадку виникнення процедурного питання, не врегульованого положення Вашингтонської Конвенції або

---

^[23] Арбітражний регламент ЮНІСТРАЛ від 28.04.1976 р. ООН. Нью-Йорк 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_059#Text

Правилами арбітражного розгляду спорів, або іншими правилами, про застосування яких сторони домовились, арбітраж сам вирішує таке процедурне питання”^[13].

Адміністративна рада, проконсультувавшись з Генеральним секретарем, систематично виставляє розмір оплати за здійснення арбітражного розгляду, в який входить відшкодування затрачених адміністративних ресурсів для вирішення спору та гонорари арбітрам. Враховуючи визначений Радою розмір, примірювальна комісія встановлює розмір виплат та попереджує про це сторонам.

Треба наголосити, що прописана процедура не забороняє сторонам витратити зручну для них суму коштів. Для цього необхідно завчасно прийти до домовленостей між арбітром чи комісією з примирення та іншою стороною щодо оплати розгляду спору, тим сам зафіксувавши оптимальні витрати та обминаючи прописану Конвенцією норму.

5. Оскарження рішення.

З початку сучасної кодифікації норм публічного арбітражу не було закріплено процесуальних механізмів щодо апеляції рішень, ухвалених третейським судом.

Хоча, Типовими правилами передбачається перегляд винесених рішень, але він здійснюється у випадках виправлення описки чи арифметичних розрахунків, що не зовсім відповідає уявленню про оскарження рішень. Схоже положення передбачено і в Гаазькій Конвенції у статті 82, але перегляд вже здійснюється з метою тлумачення рішення або його виконання. При цьому, такий перегляд може здійснювати той же суд, що ухвалив первинне рішення, якщо не має договору між сторонами, що заперечує це^[5].

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

^[5] Конвенція про мирне розв’язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

Однак, у практиці арбітражного процесу маються прецеденти, в яких створювався новий арбітраж для роз'яснення чи виконання рішення попереднього складу арбітрів. Прикладом цього є утворення у 1966 році нового арбітражу по справі Аргентина проти Чилі, предметом спору якого був кордон, для виконання рішення, схваленим арбітражем ще 1902 році ^[24].

Перегляд ухвалених рішень в рамках комерційного арбітражу може здійснювати при умовах, передбачених п'ятою статтею Нью-йоркської конвенції 1958 року, а саме ^[25]:

1. Відсутність чинної арбітражної угоди.
2. Сповідання учасника про розгляд арбітражем спору було здійснено неналежним чином.
3. Винесене арбітром рішення виходить за межі поставлених питань розгляду чи не відповідає нормам договору про арбітраж.
4. Були порушення процесуальних норм з боку органу, що є повноважним для здійснення арбітражного розгляду.
5. Рішення не набуло остаточного характеру і через це було призупинено виконання рішення державним органом, що має достатню компетенцію, або країною, норми законодавства якої було покладенні в рішення, чи відбулося скасування рішення вищезазначеними суб'єктами.

Додатковою підставою для відмови приведення у дію арбітражного рішення є доведення державою факту, що за законодавством країни чи існує супереч з публічним порядком, предмет спору не являється як такий.

Бажаним буде звернення позивача до місцевого суду країни, яка прийняла рішення, щодо його скасування при умові, якщо при розгляді були порушення перших чотирьох підстав перегляду ^[26].

---

^[24] Клименко Б. М. Мирне вирішення територіальних суперечок. М.: Міжнар. Відносини. 1982. 184 с.

^[25] Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070#Text

^[26] Hober K. Arbitration and the Swedish courts. URL: www.kluwerarbitration.com/arbitration

Деякі фахівців в галузі правознавства вважають, що перебільшеним є використання обмежених термінів і це понесе наслідки, при яких учасники арбітражу не можуть бути застраховані від неправильного застосування процесуальних норм. Так, у бельгійському законодавстві про арбітраж були здійсненні зміни, за яких стало неможливим перегляд рішень, в справі якої були два іноземні суб'єкти процесу. За цими новелами примат мають впевненні у вибраних арбітрах учасники та ті суб'єкти, що заінтересовані у конфіденційності арбітражного розгляду.

Але ці норми не розповсюджуються бельгійських громадян та юридичних осіб, що зареєстровані у Бельгії. Для них арбітражне рішення буде розглядатись в порядку державного судочинства. Як підстави для перегляду можуть бути перевищення компетенції, порушення публічного порядку держави чи неправильне застосування норм матеріального і процесуального права.

Не підлягають оскарженню і мають обов'язковий характер рішення арбітражу МЦВІС, а сторони зобов'язання дотримуватись цього рішення та здійснювати передбачені ним дії.

Рішення в рамках інвестиційного арбітражу за принципом більшості голосів. Оформлення такого рішення здійснюється письмово з підписом кожного арбітра, що розглядав спір. Якщо у справі була декілька питань для розгляду, то вони приймаються як окреме рішення з зазначенням конкретного спірного предмета.

Крім того, кожному арбітру надається право на висловлення особистої думки, якщо він не погоджується з прийнятим рішенням, а також подати відповідну заяву. У свою чергу, МЦВІС надано право на опублікування винесеного рішення, але за умови якщо учасники розгляду дали дозвіл на таку дію.

Анулювання, перегляд, тлумачення, доповнення та виправлення є засобами захисту після ухвалення рішення, передбаченні Вашингтонською конвенцією 1956 року.

Згідно зі ст. 50 Вашингтонської конвенції 1965 року, “У випадку виникнення між сторонами спору щодо змісту та предмета рішення Арбітражу будь-яка з сторін має право вимагати тлумачення рішення шляхом подання письмової заяви Генеральному секретарю” ^[13]. Таке клопотання подається до того складу арбітрів, який розглядав спір і ухвалив рішення відповідно. Однак, можливе утворення іншого арбітражу, якщо скликання попереднього арбітражу є неможливим.

Щодо перегляду прийнятого рішення учасники мають право на вимогу змінення ухваленого вироку через надсилання Генеральному секретарю відповідного клопотання, у вигляді письмової форми. Однак, застосування цього права можливе наявності ново виявлених обставин, що не були відомі стороні під час розгляду арбітражем та мають значення для вирішення спору. Таке клопотання має бути надіслане протягом трьох місяців з моменту їх виявлення, але до досягнення ухваленого рішення трьохрічної давності.

Щодо скасування арбітражного рішення, кожний учасник наділений правом подати клопотання про анулювання рішення з таких причин ^[13]:

- неналежним чином було здійснено створення арбітражу;
- перевищення своїх повноважень (є найбільш розповсюдженою причиною подання клопотання про анулювання рішення);
- наявність корупційного елемента при вирішенні спору;
- порушення процедурних правил;
- арбітражне рішення є необґрунтованим.

При наявності цих обставин, протягом 120 днів з моменту прийняття рішення необхідно подати відповідне клопотання. У випадках наявності корупційної складової, клопотання подається також протягом 120, але з моменту виявлення факту підкупу. Фінальна межа подання такого клопотання – досягнення трьохрічної давності з дня, коли рішення було ухвалене.

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

Коли клопотання отримала Адміністративна Рада, її Голова визначає з трьох осіб з числа арбітрів, які будуть розглядати клопотання в рамках комітету ad hoc. Арбітри, що винесли рішення, яке вимагають скасувати, або арбітри, що є громадянами країни-учасниці попереднього арбітражу, не може виступати як посередник у врегулюванні спору або засідати в тимчасовій комісії.

У разі необхідності, тимчасовий комітет призупиняє виконання попереднього рішення до тих пір, поки вона не ухвалить нове. Також, Правила арбітражного розгляду спорів передбачають, на вимогу заявника комітет може призупинити дію рішення, але на тимчасовій основі.

У широкому сенсі анулювання не може вважатись оскарженням рішення, оскільки комітет не може змінити рішення, а тільки наголосити на його недійсності або може залишити його без змін.

б. Виконання арбітражних рішень.

Як такого порядку виконання рішень арбітражу в нормах публічного арбітражу не передбачаються. Однак, країни несуть зобов'язання щодо виконання рішень, коли надають згоду на арбітражний розгляд. Також, сторони арбітражного договору можуть внести застереження щодо процедури виконання рішень, які залежить від специфіки третейського розгляду та предмету спору.

Так, договірні сторони за попередньою згодою можуть клопотати про створення комісію або викликати експертів для проведення демаркації кордонів у спорах, предметом якого є кордон. Згідно з статтею 82 Гаазької конвенції 1907 року, “Будь-який спір, що міг би виникнути між сторонами щодо тлумачення і виконання рішення підпадає, при відсутності іншої угоди, під розгляд суду, що виніс це рішення”^[5].

З іншої сторони, існують випадки, при яких сторона відмовилась від виконання арбітражного рішення. Прикладом цього може виступити

---

^[5] Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text

справа Мексики проти Сполучених Штатів. Відповідно рішення прийнятого у 1911, Сполучені Штати були зобов'язані були частину території Чамисаль. Незважаючи на свої зобов'язання та остаточність рішення арбітрів, США відмовилась виконувати, мотивуючи тим, що арбітраж вийшов за межі повноважень, що були йому надані, а також посилалась на неможливість виконання рішення через його нечіткий виклад. Тільки у 1963 році Штати погодились на виконання попереднього рішення, після перегляду останнього новоутвореною комісією ^[24].

На відміну від раніше зазначеного нормативного акту, Нью-йоркська конвенція 1958 року ^[25] регламентує порядок, пов'язаний з виконанням рішення арбітражу.

Розглянемо на прикладі тлумачення судами Швеції. Важливо зазначити, що думка шведських судів не змінилась, хоча третейський розгляд був здійснення раніше, ніж набрання конвенцією законної сили.

У даному спорі, відповідач – громадянин Швеції, заперечував виконання третейського рішення, що було ухвалено нідерландським судом, задовольнивши позовні вимоги данського позивача, оскільки суд ухвалив рішення, неправильно застосувавши матеріально-правові норми. Доказовою базою заперечення слугувала критична думка щодо застосування конкретних норм матеріального права голландським судом. Дослідивши наведені докази, шведський Верховний суд відмовив скасуванні рішення, оскільки вважає неприйнятною доказову базу, а як контраргумент привів судову практику по тому ж самому предмету розгляду, звернувши увагу на доречність використання тих чи інших матеріально-правових норм. Наслідком цього було рішення, що зобов'язувала виконувати рішення, яке намагались скасувати.

Що стосується інвестиційного арбітражу, то згідно Конвенцією 1965 року, “Кожна договірنا держава визнає рішення арбітражу, яке прийняте у

---

^[24] Клименко Б. М. Мирне вирішення територіальних суперечок. М.: Міжнар. Відносини. 1982. 184 с.

^[25] Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070#Text

відповідності з конвенцією в якості зобов'язуючого та яке забезпечує виконання грошових зобов'язань, покладених рішенням арбітражу, в межах своєї території, так якби це було остаточне рішення судового органу цієї держави.

Сторона, зацікавлена у виконанні рішення арбітражу на території договірної держави, повинна подати у відповідний судовий орган чи інший судовий орган влади, спеціально уповноважений на виконання такого роду дій такою державою, копію рішення арбітражу, завірену Генеральним секретарем. Кожна з договірних держав повідомляє Генерального секретаря про судовий або інший орган державної влади, який уповноважений для цієї мети та про будь-які наступні зміни стосовно таких органів.

Виконання рішення арбітражу буде здійснюватися у відповідності з законодавством про виконання судових рішень, які набрали чинності на території держави, де рішення підлягає виконанню”^[13].

Таким чином, виконання рішення, що виноситься арбітражем в рамках МЦВІС, забезпечено двома публічно-правовими зобов'язаннями:

- по-перше, обов'язком публічного характеру з боку приймаючої країни добровільно виконати рішення. Якщо приймаюча країна відмовляється виконати рішення МЦВІС, країна інвестора може вдатися до дипломатичного захисту, а також подати позов публічно-правового характеру через невиконання приймаючою країною публічно-правового обов'язку;

- по-друге, публічно-правовим обов'язком з боку інших країн-учасниць Вашингтонської конвенції, що не є ні приймаючою країною, ні країною інвестора, але повинні виконувати рішення арбітражу МЦВІС.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що будь-який з видів арбітражу має свої особливості, зумовлені специфікою розгляду та керуючими документами. Але разом з тим, можна побачити що будь-який арбітражний розгляд здійснюється по однаковій схемі, за якою учасники

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

правовідносини укладають договір про арбітраж, в якому зазначається процес формування арбітражу та кількість суддів. Ті, в свою чергу, розглядають спір, виходячи з наданої їм компетенції, та приймають рішення, яке є обов'язковим у виконанні для сторін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

1. Зберігаючи в себе дієві засади діяльності, набуті протягом всього часу існування як інституту права, міжнародний арбітраж не тільки зберігає, а й більше набуває важності. Однак, через наявності великого обсягу нормативно-правових документів та напрацьованої практики, є необхідність розробити новітнього універсальний багатосторонній акт, який би врахував всі досягнення і недоліки у нормотворчій діяльності, і звів би процедурні правила до єдиного стандарту.

2. Закріплені в Загальному акті 1928 року, розподіл на політичні та правові спори є некоректним, оскільки міжнародні документи не закріплюють конкретних критеріїв і мають суто абстрактний характер. На практиці, справи, що розглядають міжнародним арбітражем, містять ці два аспекти, більшою чи меншою мірою переважає один з аспектів. А використання принципу *ex aequo et bono* при вирішенні справи може застосовуватись у будь-якому спорі.

3. Останнім часом більшого обігу набирає тенденція переходу від тимчасових до постійних арбітражів. Сторони при вирішенні інвестиційного спору частіше звертаються до інституційних арбітражів, ніж до *ad hoc* арбітражів. Це зумовлено тим, що інституційні арбітражні установи діють по регламенту, в якому чітко закріплені правила розгляду спору, що зводить учасників в рівні процесуальні рамки.

4. Всі види арбітражу має свої характерні риси, зумовлені специфікою розгляду та керуючими документами. Однак, при цьому арбітражний розгляд

здійснюється у схожому порядку, за яким учасники правовідносини укладають договір про арбітраж, в якому зазначається процес формування арбітражу та кількість суддів. Ті, в свою чергу, розглядають спір, виходячи з наданої їм компетенції, та приймають рішення, яке є обов'язковим у виконанні.

РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

2.1. Становлення сучасного механізму врегулювання інвестиційних спорів

На початку, змішаний арбітраж виокремилась від публічного арбітражу як його різновид. Це було зумовлено специфікою першого, оскільки інтерес фізичних і юридичних осіб є фундаментальним аспектом для віднесення справ до конкретного виду арбітражу.

Як згадувалось раніше, 19 листопада 1794 року був підписаний «Договір Джея», який вважається першоджерелом арбітражу, сторонами якого можуть бути особи приватного права та держави ^[27]. Підписання договору було зумовлено врегулювання спірних питань, які виникли війни за незалежність, а саме:

- встановлення та демаркація канадсько-американського кордонів;
- відшкодування збитків, що зазнали піддані Англії внаслідок санкцій у кредитній сфері;
- відшкодування збитків американським громадянам, що постраждали від англо-французької війни. Фізичним особам, чиї торговельні судна були захоплені, приділялась особлива увага в контексті врегулювання цього питання.

Процедури врегулювання всіх спірних моментів, що виникли протягом довгого часу між Британією і Штатами, не могли бути передбаченні статтям Договору, і тому виникла необхідність формування окремих комісій для розгляду спірних питань. Для вирішення питань, пов'язаних з кордоном скликалися три арбітри. Для врегулювання кредитних зобов'язань запрошувалися п'ять арбітрів. Для вирішення крайнього питання передбачалось утворення арбітражу, у кількості п'яти арбітрів.

---

^[27] Peterson L. E. Croatian firm invokes investment treaty to challenge Czech eviction notice. URL: www.iisd.org/pdf/2004/investment_investsd_oct1_2004.pdf

Перша комісія почала роботу восени 1796 року і в жовтні 1798 року після детального розгляду справи прийшла до одностайного рішення по прикордонному спору. Друга комісія, що вирішувала питання про відшкодування США «конфіскованих боргів» британським кредиторам, постала перед труднощами, пов'язаними з розбіжності в поглядах між членами комісії по суті справи, й припинила свою роботу. Спир був вирішений пізніше, в 1802 році, за допомогою переговорів між обома сторонами. Третя комісія зібралася у жовтні 1796 року і завершила свою роботу у лютому 1802 року. Ця комісія розглянула велику кількість претензій, причому 553 рішення було винесено на користь американських позивачів та 12 рішень на користь англійських позивачів проти США.

Як вже зазначалось, Договір дав поштовх відродженню арбітражного процесу та становлення системи міжнародного правосуддя в цілому.

Змішаний міжнародний арбітраж, відомий також як змішаний трибунал по претензіях або змішана комісія з претензій, став популярним у 19 столітті, коли було створено близько 80 установ такого виду.

Наступний розвиток змішаний міжнародний арбітраж одержав у відносинах між союзними державами й державами, що зазнали поразки, після Першої світової війни. Близько 36 змішаних арбітражних трибуналів було засновано в цей період. У змішану арбітражну процедуру було залучено 14 європейських країн, Японію та Таїланд. Зокрема, положення про змішаний арбітраж містилися в німецько-російському мирному договорі 1918 року, мирних договорах держав-переможниць із Німеччиною, Австрією, Угорщиною, Туреччиною.

Змішані арбітражні трибунали (що створювалися на підставі мирних договорів) були покликані вирішувати претензії фізичних та юридичних осіб союзних держав проти Німеччини та її союзників стосовно збитків, заподіяних військовими діями, такими як конфіскація й реквізиція, вирішувати претензії між фізичними особами з передвоєних зобов'язань, а

також розглядати претензії фізичних і юридичних осіб новостворених держав.

Змішані арбітражні трибунали, звичайно, склалися з трьох членів. По одному члену призначала кожна з договірних сторін, а третій (голова) обирався сторонами за взаємною згодою. Якщо сторони не узгодили кандидатуру голови, то він призначався Радою Ліги Націй.

Виникнення соціалістичних країн у першій половині двадцятого століття спричинило проведення суцільної націоналізації приватної власності, що стало численних судових справ між державною й іноземним інвестором. При цьому спори ініціювалися іноземними інвесторами і їхніх державами, які вважали акти націоналізації незаконними та вимагали виплати відшкодування. Держави-експропріатори, у свою чергу, відмовлялися виплачувати компенсацію. Інші спори виникали у зв'язку з захопленням колишніми власниками майна, що знаходилося під час націоналізації за кордоном. Держава захищала свої інтереси, спираючись на екстериторіальність дії суверенних актів. Серед найбільш відомих судових справ цього періоду можна назвати справу «Лена Голдфілдс Лтд. проти СРСР», справу за позовом колишніх власників нафтових промислів у Баку до «Стандарт ОІЛ компанії», справу про картини художника Пікассо за позовом Щукіної-Келлер, справу Лютера проти Сегора ^[28].

Теоретичні дебати між прихильниками соціалістичних і державних доктрин велися навколо законності проведення націоналізації, екстериторіальної дії акта націоналізації, виплати відшкодування. У результаті судового розгляду і теоретичних спорів у доктрині була вироблена позиція, за якою держава має виключне право регулювати з приводу права власності на майно, в тому числі питання про націоналізації власності. Націоналізація власності іноземного інвестора, припинення концесійних договорів через суверенні заходи держави були визнані законним ^[28].

---

^[28] Wuhler N. Mixed Arbitral Tribunals // Encyclopedia of Public International Law (Bernhardt). Vol. 1. 1981. P. 142—146

Змішаний арбітраж застосовувався і після Другої світової війни на підставі мирних договорів 1947 року. У зв'язку зі зростанням економічної спроможності країн Азії, Африки та Латинської Америки в 1950-1970 роках, тема інвестиційних правовідносин між приймаючою державою й іноземним інвестором одержала нове звучання. Даний етап характеризувався прийняттям інвестиційних законів і законів у державах-імпортерах капіталу. В результаті лібералізації та реформування інвестиційного законодавства у 1965-1970 роках актуальними стали питання інвестиційних угод між приймаючою державою й іноземним інвестором, видів інвестиційних угод (концесії, угоди про розподіл продукції, сервісні контракти з ризиком і без ризику), природи інвестиційних угод, односторонньої зміни і припинення інвестиційної угоди приймаючою державою.

Націоналізація іноземних вкладів та одностороння зміна або припинення державною інвестиційних угод були підґрунтям для виникнення інвестиційних спорів.

Щодо останньої причини спорів, іноземні інвестори та їх країни враховували подібні дії як порушення норм міжнародного права і витребували притягнути до відповідальності країн, що виконували подібні дії. При цьому інвестори та їхні держави входили з міжнародної публічно-правової природи інвестиційних угод, прирівнюючи їх до міждержавних договорів. У країнах, що розвиваються у цей період широко поширення одержала доктрина Кальво, що базується на винятковій концепції національного права і національних судів приймаючої держави ^[28]. Тобто адміністративні трибунали та національні суди були наділенні компетенцією для вирішення спору, учасниками яких є приймаюча країна та іноземний інвестор ^[29;484]. Вирішення спорів між цими двома сторонами у спеціально створеній міжнародній інстанції – МЦВІС – приймаючі держави розцінювали як порушення суверенітету держави.

---

^[28] Крупко С. И. Інвестиційні спори між державою та іноземним інвестором: навч. практ. посібник. М.: БЕК. 2002. 272 с.

^[29;484] Lowenfeld A. International Economic Law / A. Lowenfeld. Oxford: Oxford University Press, 2003. – 824 p.

Саме на даному етапі були сформовані сучасні принципи і механізми вирішення інвестиційних спорів. В результаті теоретичних спорів, міжнародного обговорення на вищому рівні окремих аспектів правовідносин приймаючої держави й іноземним інвестором в 1965 році було укладена Вашингтонська конвенція, яка передбачала утворення МЦВІС, що суттєво відрізнялась на фоні міжнародних комерційних арбітражів і державних судів, оскільки об'єктом регулювання на всіх рівнях стали питання юрисдикційного імунітету держав. У 1972 році укладена Європейська конвенція про імунітет держав^[30]. Прийнято закони про імунітет іноземних держав у США^[31], Великобританію^[32] тощо.

У першій половині 80-х років ХХ століття продовжився розвиток законодавства про імунітет іноземних держав. Відповідні закони були прийняті в Пакистані, Канаді, Австралії. З середини 80-х років тема правового регулювання відносин приймаючої держави й іноземного інвестора набула значення у зв'язку з відкриттям східноєвропейського ринку. У міжнародному масштабі визначною подією стало підписання 11 жовтня 1985 році Сеульської конвенції “Про заснування Багатостороннього агентства з гарантій інвестицій”^[33].

У наш час торгівельні та інвестиційні спори, що включають десятки мільйонів доларів, поширюються по всьому світу та загрожують порушити значення багатьох економічних угод, застерігає ООН.

На даний час сукупна кількість всіх відомих справ згідно з двостороннім, регіональними, багатосторонніми угодами або міжнародними інвестиційними угодами, становить понад 350.

---

^[30] Европейская конвенция об иммунитете иностранных государств (Базель, 16.05.1972 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_060#Text

^[31] Про імунітет іноземних держав. Закон США 1976 р Міжнародне приватне право. Упоряд. Г. К. Дмитрієва, М. В. Філімонова. М.: ІМП. 1999. С. 55-60.

^[32] Про державний імунітет. Закон Великобританії 1978 року. Міжнародне часне право. Упоряд. Г. К. Дмитрієва, М. В. Філімонова. М.: ІМП. 1999. С. 61-65.

^[33] Сеульська конвенція 1985р. про заснування багатостороннього агентства з гарантій інвестицій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_268#Text

Арбітражі з приводу інвестиції між інвестором і приймаючою державою як до моменту їх здійснення, так і на етапі їх функціонування, і включають усі види інвестицій, а також контракти на приватизацію та концесії. Вони охоплюють широке коло заходів, впроваджуваних державою: надзвичайне законодавство протягом фінансових криз, податок на додану вартість, переведення землі з сільськогосподарського використання до комерційного, заходи проти установок по перероблюванні шкідливих відходів тощо. Позови інвесторів торкаються проблем справедливого та рівного ставлення, недискримінації, експропріації, виконання обов'язків за контрактом.

Інформація щодо рівня збитків, понесених інвестором, має тенденцію бути спорадичною та недостовірною. Важко навіть дізнатись про обсяг збитків, визначних іноземним інвестором, тому що велика кількість справ усе що знаходиться на попередньому етапі розгляду, а також, згідно з системою МЦВІС, позивач не зобов'язаний визначити суму збитку до закінчення етапу визначення юрисдикції. При розгляді справ згідно з іншими арбітражними правилами також не завжди можна визначити витрати на ранніх етапах. Але навіть якщо це і можливо, все одно інвестори та судді не завжди бажають розкривати таку інформацію.

Але не завжди позови задовольняються повністю. Позови на великі суми частіше за все закінчуються невеликим відшкодуванням. Наприклад, у справі Металклад проти Мексики компанія отримала лише 17 мільйонів доларів, хоча в позові вимагалось 43 мільйони доларів. С.Д. Маєрс за своїм позовом на 70-80 мільйонів доларів проти Канади отримала лише шість мільйонів доларів, що становило менше ніж 10% від визначених сум.

Треба зазначити, що в залежності від специфіки та тривалості розгляду, зростаю і грошові затрати. Подання позову, кількість днів розгляду, затрати, пов'язані з використанням адміністративних ресурсів тощо є факторами, які впливають на кінцеву суму, яку можуть витребувати за арбітражний розгляд.

Тому, законодавство про інвестиційну діяльність мають ряд колізійних питань та недоліків в нормативно-правових актах, будь-то прогалини в процесуальних нормах чи невідповідність норм матеріального права до виробленої практики через свою недосконалість. Хоча, за останній час законодавство про інвестиції еволюціонувало, оскільки регулює більший спектр правовідносин, але воно потребує доопрацювання.

Крім цього, можна побачити залежність між інвестиційною діяльністю та кількості арбітражних справ. Чим більше грошей залучається в інвестиційний обіг, тим більша можливість виникнення арбітражу з цього приводу, оскільки будь-яка сторона має свій інтерес. Це в свою чергу, навантажує роботу арбітражних установ. З метою зменшення вантажу, все більше випадків можна побачити, коли арбітражі виносять рішення на основі раніше розглянутого арбітражу з таким е предметом спору, що свідчить про початок залучення в арбітражну практику прецедентної доктрини.

2.2. Міжнародні системи, що регулюють інвестиційні спори

Потреба у створенні дієвої системи, яка б допомагала вирішити спору щодо інвестиції, виникла по завершенню Другої Світової Війни. Головною з потреб було відновлення економічної спроможності провідних країн. Але країни, що розвивались, переслідували схожу ціль і через це на законодавчому рівні запроваджувала політику заборону вилучення нерезидентами своїх інвестицій. Це викликало обурення у світової спільноти, зокрема розвинуті країни були незадоволені, і, як наслідок, погіршення відносин.

Тому, економічно розвинуті країни висловили ідею утворення трибуналів, які були б розглядали спори про інвестиції, керуючись загально визнаними принципами. З одного боку, це не погіршувало б відносини, а з іншого, це слугувало гарантією неупередженості арбітражного

розгляду. Під впливом всіх цих факторів, почались утворюватись регулюючі інвестиційну діяльність системи.

Не беручи до уваги вузькоспеціалізовані договори, на сьогодні регулювальна система складається з наступних елементів:

1. Розвинуті країни, як виступають у ролі інвесторів на міжнародній арені, створили системи, що б гарантували захист своїх активів в інвестиційній діяльності, зокрема HERMES, META, OPIC.

2. Простий, але разом із тим дієвий механізм виконання рішення третейського суду передбачений Нью-йоркською конвенцією 1958 року. Виконання винесених рішень є важливим аспектом у інвестиційній діяльності, оскільки неспроможність виконання ставить під сумнів весь інститут арбітражного розгляду. Тому, механізм, передбачений Конвенцією, визнаний як дієвий, про що свідчить, що на початку століття документ був ратифікований майже всіма державами, які займаються міжнародною інвестиційною діяльністю.

3. На підставі положень, передбачених Вашингтонської Конвенції, був утворений МЦВІС, який мав компетенцію розгляду справ не тільки, де були сторонами країни, а ще й інвестиційні спори між країною, яка ратифікувала Конвенцію та інвестором з правом ініціювання арбітражу, якщо він має претензії до країни. Також, Конвенцією передбачався порядок розгляду, що згадувалось неодноразово.

4. Не мало важною установою, яка гарантує захист вкладників від ризиків при здійсненні інвестиційної діяльності, є Багатостороннє Агентство з гарантій інвестицій, що було створено на підставі Сеульської конвенції 1985 ^[33]. Особливістю Агентства є надання гарантій приватним особам, але якщо така особа доведе обґрунтованість надання та легальність коштів, що застраховуються. Також, Агентство може набути права і обов'язки по

---

^[33] Сеульська конвенція 1985р. про заснування багатостороннього агентства з гарантій інвестицій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_268#Text

інвестованім коштам, які надійшли їм після страхового випадку та після його компенсування клієнту ^[33].

5. В законодавстві більшості країн передбаченні норми, що врегульовують головні правила ведення інвестування іноземцем та механізму захисту його діяльності. Що стосується українського законодавства, то фундаментом регулювання іноземної інвестиційної діяльності слугує прийнятий у 1996 році Закон України «Про режим іноземного інвестування»^[34].

В період 1980-1990 років минулого століття відбувся двосторонні угоди набули стрімкого приросту по кількісному показнику. Зазвичай, інвестиційні угоди повинні передбачати:

- обов'язок забезпечення рівного становища інвесторів-громадян та іноземців у здійсненні ним інвестиційної діяльності;
- впливати чи втручатись в інвестиційну діяльність шляхом заходів дискримінаційного або необґрунтованого характеру;
- передача спорів з приводу інвестицій до арбітражу.

Зазначення третього пункту у договорах було обумовлене прийняттям двох нормативно-правових актів у другій половині 1970-роках. По-перше, був прийнятий Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ у 1976 році. Цей документ став застосовуватись всіма державами, які розглядали свій спір в рамках ad hoc арбітражу. По-друге, прийняттям у 1979 році Правилами додаткових процедур МЦВІС, які збільшували можливості інвесторів щодо звернення до Міжнародного центру.

Оскільки сфера дія Вашингтонської конвенції розповсюджується на держави, що ратифікували її, а також на її громадян, то інвестори з не договірних держав не мали змоги звернутись для захисту свої інтересів. Але після набрання законної сили Правил, такі інвестори можуть звертатися до арбітражу щодо врегулювання спору. При цьому, під час укладення договору

---

^[34] Про режим іноземного інвестування : закон України від 19.03.1996 р. № 93/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

між сторонами, що не приєднались до Конвенції, потрібно прописати застереження щодо врегулювання спору відповідно до останньої ^[35].

В 1990-х роках при укладанні договорів про торгівлю був популярним припис щодо розгляду спору МЦВІС, керуючись Вашингтонською конвенцією з приєднання двох вищезазначених міжнародних актів. Таке комбінування знайшло своє відображення в Карфагенській угоді про вільну торгівлю, Договорі про енергетичну хартію та Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (НАФТА).

Залишилось дізнатись чи двосторонні договори гарантують «нещасливому» інвесторам можливість подавати скарги, пов'язуючи їх невдачі у бізнесу та фінансах з неправильним регулюванням, нестабільною економічною політикою або дискримінаційним ставленням приймаючої країни. Більшість сучасних двосторонніх договорів копіюють деякі з відомих положень НАФТА, а саме дискусійний механізм вирішення спорів між інвестором та державою і гарантії проти експропріації. До того ж багато двосторонніх договорів включають різноманітні невичерпні тлумачення терміну «інвестиції», які охоплюють широкий круг економічної діяльності.

Таким чином, трибунал МЦВІС як основний арбітр в багатьох двосторонніх спорах, повинен буде часто розглядати спори стосовно меж легітимності дій Уряду щодо інвесторів у важливих секторах або галузях промисловості.

В інших випадках, трибунал в рамках МЦВІС повинен буде розглядати справи, що впливають із задач міжнародної політики, включаючи доступ до життєво важливих ресурсів, такі як захист водних ресурсів та навколишнього середовища. Трибунали в рамках МЦВІС є єдиним судовим органом, в яких розглядаються суспільно важливі питання, профіль та важливість яких постійно зростають. До того, трибунали в рамках МЦВІС, що розглядають позови згідно з Вашингтонською конвенцією (на противагу ти, які

---

^[35] Parra A. R. The Role of ICSID in the Settlement of Investment Disputes. URL: <http://www.worldbank.org/icsid/news/n-16-1-5.htm>

розглядаються на основі Правил додаткових процедур), є самодостатнім і виключають право звернення на апеляцію в інші судові органи, такі як національні суди. Дійсно, сторона, що програла, має право звернутися лише до Генерального секретаря МЦВІС щодо анулювання рішення. Як правило, інші арбітражні правила передбачають право на апеляцію (наприклад, Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ ^[23]), хоча в деяких випадках закони місця проведення арбітражу дозволяють країнам обходити цю перепону.

Як ми бачимо, однією з переваг інвестиційних арбітражів для іноземних інвесторів є розгляд спорів за допомогою механізмів, що регулюються міжнародними положеннями та процедурами й незалежні законодавства окремих країн. Остаточність рішення арбітражу є перевагою над судовою системою.

Однак, остаточність рішення іноді може призводити до прийняття неправильних та неузгоджених рішень по схожим справам. На початку 90-х років минулого століття серед юристів-міжнародників почалась дискусія з приводу можливості створення апеляційного органу ^{[36][37]}, в той час, як урядовому рівні пропозиції були внесені під час переговорів щодо міжнародної інвестиційної угоди. Деякі країни навіть включили до інвестиційних угод положення щодо подання апеляції на рішення арбітражних трибуналів, але на міжнародному рівні так і не було прийняте рішення з цього питання.

Вважаємо за доцільне розглянути позитивні та негативні наслідки створення апеляційного органу для рішень інвестиційних арбітражів.

Серед переваг можна виділити наступні:

1. Узгодженість. Однією з переваг створення апеляційного органу є узгодженість прийнятих рішень. Узгодженість та послідовності

---

^[23] Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ від 28.04.1976 р. ООН. Нью-Йорк 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_059#Text

^[36] Lauterpacht E. Aspects of the Administration of International Justice. Cambridge: Grotius. 1991. 200 p

^[37] Schwebel S. The Creation and Operation of an International Court of Arbitral Awards. Internationalization of International Arbitration. Graham & Trotman ed. 1995

юриспруденції створюють передбачуваність та збільшують легітимність системи інвестиційного арбітражу.

2. Виправлення правових помилок. Створення апеляційного органу дозволить зменшити громадське занепокоєння тим, що рішення будуть приведені до виконання, не дивлячись на серйозні помилки. Це збільшить підтримку інвестиційних арбітражів поряд з зростанням кількості справ.

Перегляд рішень незалежними арбітрами, а не національними судами. Через те, що арбітражні рішення в рамках МЦВІС не можуть переглядатись по суті згідно з чинною арбітражною системою, система зберігає обмежену, але реальну можливість для національних судів у перегляді рішень поза МЦВІС.

Створення апеляційного механізму збереже основну перевагу вирішення спорів між країною та інвестором: перегляд інвестиційних рішень, винесених поза МЦВІС, буде передано незалежним, кваліфікованим трибуналам, що працюватимуть на основі міжнародних стандартів.

Можна виділити такі недоліки впровадження апеляційного механізму для розгляду рішень міжнародних змішаних арбітражів:

1. Порушення принципу остаточності рішення. Остаточність арбітражного розгляду (тобто арбітражне рішення обов'язкове і не може переглядатись по суті), зазвичай, вважається однією з основних переваг арбітражу над судовими установами. «Фінальне» рішення припиняє конфлікт між сторонами в короткі строки. Створення апеляційного механізму похитне остаточність арбітражу.

2. Додаткові затримки та витрати. Існування апеляційного органу може призвести до збільшення додаткових витрат та затримок в прийнятті рішення. Щодо затримок, однак, треба зазначити, що вже існують значні затримки в апеляційних процесах в рамках національної судової системи, в якій існує різні рівні апеляційних органів: суди першої інстанції, апеляційні суди, вищі суди. І винесення остаточного рішення може зайняти роки.

3. Збільшення випадків оскарження рішень. Апеляція в інвестиційних спорах може призвести до великої кількості випадків оскарження арбітражних рішень.

Враховуючи вищевикладені позитивні та негативні аспекти, створення апеляційної інстанції в змішаному арбітражі є недоречним. Арбітражний розгляд є альтернативою інституту національних судів, який відрізняється від останнього спрощеною процедурою здійснення. Сторони, звертаючись до арбітрів, здебільшого мають інтерес щодо зменшення часових та фінансових витрат. Хоча на теорії апеляція відображається як крок до покращення арбітражу, але встановлення нової арбітражної інстанції тільки ускладнить налагоджений механізм, напрацьований практикою.

2.3. Альтернативні механізми розгляду інвестиційних спорів

Можливість уникнути проблем, пов'язаних відсутністю належної компетенції, є вирішальним фактором що визначеності рівня продуктивності того чи іншого способу розгляду спору. Виходячи з цієї думки, розгляд великої кількості органів, наділених компетенцією, призводить затягування часу розгляду справи.

Проте, це не стосується міжнародного змішаного арбітражу. Умовивід, зроблений раніше, ніяк не впливає на тривалість розгляду в рамках арбітражу, оскільки існує достатня кількість арбітражних органів, але вони не підкоряються іншим органам, а працюють одноосібно, і тільки розгляд справи відбувається однією установою.

При цьому, сторони можуть вибрати серед чисельних органів, які можуть розглядати справи, конкретний або використовувати інші засоби для захисту цих інтересів. Вибір механізму і процедури розгляду справи залежить тільки специфіки окремо взятого предмета спору, кількості питань, що потребують регулювання, та можливостей сторін.

Однак, недоліком більшості держав є не конкретизація органу, що краще підходить як арбітраж в той чи іншій справі. Найчастіше у законах про інвестиції перераховується всі наявні арбітражні установи, замість надання примату одного органу в конкретній сфері інвестиційної діяльності.

З одного боку це розв'язує руки учасникам арбітражу, оскільки вони можуть обрати будь-який з засобів вирішення спору. А з іншого, через свій регламент, арбітражний орган винесе, що не задовольнить вимога учасника.

З цього приводу, буде доречним провести порівняльний аналіз різних засобів арбітражного розгляду, знаходячи їх сильні та слабкі фактори.

1. Національні суди.

Якщо сторони не уклали угоди про арбітраж, то інвестиційні спори розглядаються в межах національних судів. Виходячи з практики, розгляд відбувається судах держави, що прийняла інвестиції.

Вашингтонською Конвенцією ^[13] не забороняється звернення до державних судів договірним державам чи її приватним особам. Але це можливо до того моменту, коли справа була відправлена МЦІВС. Після того, як спір почав розглядатися в рамках Центру, то кожна зі сторін позбавляється права на використання інших засобів захисту своїх інтересів, крім за допомогою МЦІВС.

Розгляд державними судовими органами інвестиційного спору може викликати труднощі під час розгляду, оскільки:

1. Можлива присутність того факту, що буде надаватись примат законодавства держави над нормами міжнародного права.
2. Існує ймовірність зіткнення з колізією права.
3. Суд може бути упередженим в ухваленні рішення, що задовольнить вимоги держави, тим самими обмежуючи у рівності інвестора.

Як способом виходу інвестора з такої проблеми може виступати застереження у договорі, за яким суди третіх держав чи суд держави

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

інвестора будуть наділені компетенцією для розгляду інвестиційного спору. Однак, такий спосіб дуже рідко використовується, оскільки держави мають імунітет та суверенітет, який певною мірою, дозволяє не признання і невиконання на своїй території рішень інших країн.

2. Врегулювання спору в рамках Вашингтонської конвенції 1965 року.

Вашингтонська конвенція 1965 року пропонує два способи вирішення інвестиційних спорів – в арбітражі або шляхом примирення.

Як і будь-які інші форми примирення в рамках МЦВІС є дуже гнучким та неформальним методом вирішення спорів, до якого залучена третя особа, що допомагає сторонам досягти згоди. Посередник або примирювальна комісія може запропонувати сторонам умови, на яких спір може бути врегульований (ч. 1 ст. 34), але ці умови можуть бути нав'язані сторонам потім їх волі ^[13].

Процедура примирення є більш дешевою, ніж арбітраж. Крім того, неформальність та гнучкість процесу зменшують антагонізм між сторонами і сприяють збереженню інвестиційних відносин між ними. Основним недоліком цієї процедури вважається можливість будь-якої сторони заблокувати запропоноване рішення спору.

Арбітраж в рамках МЦВІС не обов'язковий для країн та інвесторів з інших країн лише тому, що обидві країни підписали конвенцію. Арбітраж стає обов'язковим для сторін, після того, як сторони дали згоду на нього в інвестиційній угоді або іншим чином.

Основними перевагами МЦВІС перед іншими формами є:

- можливість осіб приватного права мати прямий доступ к установі та виступати як позивачі та відповідачі;
- неявка однієї з сторін або неучасть у справі не створює перешкод щодо розгляду арбітражем справи та подальшого ухвалення рішення;

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

- арбітражний трибунал не має права виносити невизначені рішення, посилаючись на відсутність або наявність правових норм;
- арбітражний трибунал за власною ініціативою може розтлумачити процедурні норми, які не врегульовані Вашингтонською конвенцією та Правилами.
- рішення має остаточний і обов'язковий характер;
- МЦВІС наділений компетенцією щодо перегляду, тлумаченню і анулюванню рішень (ст. 51-52) ^[13].

3. Міжнародний арбітражний суд.

Сторони можуть передавати справу щодо вирішення інвестиційного спору до інституційних арбітражних органів, таких як Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговій палаті, Лондонський міжнародний арбітражний суд, Американська арбітражна асоціація. Як і МЦВІС, самі вони не вирішують спори, оскільки основна їх функція полягає в сприянні врегулюванню спорів міжнародного характеру та в наданні різних адміністративних послуг.

4. Арбітраж *ad hoc*.

У випадку, якщо звернення до арбітражу в рамках Правил додаткових процедур та згідно з Вашингтонською конвенцією неможливе (коли ні приймаюча країна, ні країна інвестора не є учасницями Вашингтонської конвенції), найліпшим форумом для вирішення спору може стати арбітраж *ad hoc*. Наприклад, згідно з пунктом 11 НАФТА канадські інвестори та Мексика, а також мексиканські інвестори та Канада при виникненні між ними спорів можуть звертатись лише до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ.

Необхідно зазначити, що міжнародний арбітраж (як інституційний, так і *ad hoc*) компетентний розглядати будь-які інвестиційні спори за двох умов:

---

^[13] Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

1. Якщо відсутнє пряме обмеження компетенції арбітражу в арбітражному регламенті, що застосовується до певного інвестиційного спору. Так, сфера застосування регламенту ЮНСІТРАЛ не обмежена приватноправовими спорами.

2. Міжнародний арбітраж повинен мати повноваження на розгляд спорів, що мають публічно-правове підґрунтя та характер вимог, в силу нормативного правового акту або арбітражної угоди.

Арбітраж *ad hoc* широко використовувався при вирішенні інвестиційних спорів до прийняття Конвенції 1965 (хоча він не втратив свого значення і в наш час). Основною його перевагою є гнучкість процесу, сторони можуть обрати чинний арбітражний регламент або становити свої процедурні правила. Вони можуть обрати навіть процедурні правила Конвенції. Однак на відміну від МЦВІС арбітраж *ad hoc* не має інституційної підтримки. Він також позбавлений сильного механізму визнання та виконання рішень. Таке рішення має шанс бути виконаним за наявності публічно-правового зобов'язання приймаючої країни, коли, згідно з нормою угоди про захист та сприяння інвестицій, приймаюча країна зобов'язується признати та виконати рішення, прийняте арбітражем.

5. Дипломатичний захист

Фікція Ваттеля, згідно з якої шкоди, завдана громадянину, - це шкода, завдана самій державі, є наріжним каменем дипломатичного захисту ^[38]. Дипломатичний захист – традиційний спосіб вирішення міжнародних спорів між країнами та приватними особами.

Під дипломатичним захистом розуміється звичайна заява протесту відповідній державі, вимога відносити порушені права даних іноземців та компенсувати нанесену їм матеріальну та іншу шкоду. Причому слід пам'ятати, що дипломатичний захист повинен здійснюватись у межах норм законодавства держави перебування і його міжнародних зобов'язань,

---

^[38] Vattel E. The Law of Nations or the Principles of Natural Law. URL: <https://lonang.com/library/reference/vattel-law-of-nations>

оскільки його метою є забезпечення правового режиму іноземців стосовно своїх громадян на території певної країни. Однак існує дві умови надання дипломатичного захисту – неперервність громадянства інвестора, а також вичерпання всіх доступних внутрішніх засобів вирішення спору.

Дипломатичний захист виступає як інститут міжнародного, так і внутрішньодержавного права. Умови виникнення права на дипломатичний захист міститься в ст. 22 проекту статей про відповідальність держав, що розробляється Комісією міжнародного права ООН^[39].

За внутрішньодержавним правом більшості держав дипломатичного захисту своїм громадянам за кордоном – їх обов'язок. В ст. 25 Конституції України наголошується, що Україна гарантує захист свої громадянам, що знаходяться за її межами ^[40]. У цьому випадку громадяни мають право на вимогу у надання їм дипломатичного захисту під час перебування перебуванні в іншій країні від своєї країни, а остання, в особі дипломатичних представників, повинна надавати їм цей захист.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

1. Міжнародний змішаний арбітраж у більшості випадків визначають як арбітраж між державою та іноземним інвестором, оскільки не існує конкретного поняття. Як можливий варіант пропонується використання такого поняття, як «процес в рамках третейського судочинства з приводу регулювання спорів, учасником яких є держави та утворенні ними міжнародні організації, та приватні особи, результатом якого є винесення рішення, що є остаточним та обов'язковим».

2. У своїй сукупності міжнародні установи (МЦВІС, Багатостороннє Агентство з гарантій інвестицій, національні системи страхування активів)

---

^[39] Проект статей про відповідальність держав від 2001 р. Міжнародне публічне та приватне право. 2002. № 2 (6). 66 с.

^[40] Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

утворюють міжнародну систему захисту інвестиційних активів. Ця система повністю відповідає сучасним умовам ведення інвестиційної діяльності і здатна надати інвесторам гарантії щодо охорони їх грошей чи відшкодування збитків, понесених у результаті ризикових випадків.

3. На сьогодні існують чисельні механізми регулювання інвестиційних спорів, які здатні вирішувати будь-які спору, враховуючи притаманну їм специфіку виникнення та предмету арбітражного розгляду. Через це учасникам необхідно враховувати при виникненні спірних моментів їх діяльності та при висуненні взаємних претензій.

4. Важливу роль у цьому виді арбітражу відіграє конфіденційність розгляду, оскільки учасники зацікавлені у збереженні своєї комерційної таємниці. Одна конфіденційність створює чисельні труднощі деякими вважається недоречним, якщо одним з учасників виступає держава.

5. Створення механізму апеляції в рамках МЦВІС є недопустимо, оскільки він потребує від учасників додаткових ресурсів, а також створить ускладненість налагодженого за останнє півстоліття механізму розгляду інвестиційного спору, чим характеризувався МЦВІС як альтернативний спосіб вирішення спору.

РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНІ АРБІТРАЖНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ З ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРІВ

3.1. Розвиток та сучасний стан інвестиційного законодавства України.

В умовах всесвітньої глобалізації та курсу України до Євроінтеграції, спонукають державу визначитись у її ролі на міжнародній арені. Правильно розставлені пріоритети відіграють важливу ролі у добробуті в середині країни, її економічній і політичній спроможності, а також збільшення впливу на глобальні процеси, будь-то імплементація загальноновизнаних правил, чи створення таких правил. Чим більше зусиль застосовує країни щодо інтеграції, тим більший обсяг іноземних капіталовкладень надходить в економіку.

Політичне становище, широкий спектр ринків збуту, рівень промисловості та соціальні показники впливають на рівень розвитку інвестиційного законодавства. Але найважливішими факторами є стабільність і послідовність правотворчої діяльності, що може бути запорукою інвестиційної діяльності у державі. В першу чергу, це стосується галузі регулювання інвестиційних спорів.

На сьогодні працюють механізми регулювання інвестиціями, що постійно удосконалюється. Як елементами цього механізму виступають як арбітражні органи, які зазначалися раніше, так і світові фінансові установи, такі як Світовий банк, МВФ та інші.

Сучасною тенденцією цих організацій є те, що замість загальних принципів інвестиційної діяльності, які були більш як рекомендації, вони запроваджують правила, які є обов'язковими для виконання як публічними особами, так і приватними. Крім цього, вони не обмежують у свободі ринку, тим самим зближуючі національних інвестиційних просторів до глобальної. А тому, вироблені норми використовуються всіма країнами у практичній діяльності.

Українське законодавство у сфері іноземних інвестицій відзначається наявністю ряду спеціальних законів і характеризується тісним зв'язком із цивільним, фінансовим, господарським, митним законодавством та іншими, які в сукупності утворюють національно-правову систему регулювання іноземних інвестицій. Проте системи правового регулювання іноземного інвестування не обмежується лише національно-правовими нормами, а існує також у міжнародно-правових нормах, які характеризується поєднанням приватно-правих норм, які характеризуються комбінацією публічного і приватного регулювання. Однак у більшості випадків міжнародно-правові норми потребують адаптації застосування в національному законодавстві й не можуть застосовуватись автоматично. Отже, національне законодавство, окрім досягнення його основні мети – правового регулювання іноземних інвестицій, виконує допоміжну функцію – конкретизації та регламентації виконання укладених країною міжнародних угод з питань інвестицій.

Двосторонні міжнародні двосторонні договори та багатосторонні договори є основоположними документами відносно регулювання відносин, пов'язаних з іноземними інвестиціями. Згідно з ст. 9 Конституції України, «чинні міжнародні норми, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України»^[40].

Україна після проголошення своєї незалежності почала активно укладати угоди щодо міжнародного інвестування, в яких передбачались спільні дії у заохоченні і захисті капіталовкладень. Подібні угоди укладені Україною з Великобританією, Грецією, Данією, Австрією, Канадою, США, Литвою, Голландією, Польщею, Францією тощо. На думку А. Богатирьова, головна роль таких угод полягає в тому, щоб «...за допомогою правових засобів – забезпечити ... стабільність відтворення і свободи руху капіталів в межах світової системи господарювання і особливо забезпечити приплив

---

^[40] Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

іноземного приватного капіталу в інші країни, надавши юридичні гарантії від так званих політичних або некомерційних ризиків...»^[41;168].

Аналіз укладених двосторонніх угод висвітлює, що в рамках договорів розглядаються питання визначення понять «інвестиція», «інвестор» та інші, сфера застосування договору; умов сприяння та захисту іноземних інвестиціях; сприяння інвестиційної діяльності іноземцями у вигляді надання національного режиму знайденим інвестиціям; механізм компенсації втрачених коштів в наслідок такої діяльності тощо. Двосторонні інвестиційні угоди містять також достатньо розроблену схему врегулювання інвестиційних спорів. В деяких угодах передбачено першочергове проведення процедури примирення перед передачею спору до суду або арбітражу.

Стаття 9 “Угоди між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 8 листопада 1996 року”^[42] (Угода ратифікована Законом України №192 від 11.04.1997 року^[43]) передбачає, якщо протягом трьох місяців не прийшли до примирення в інвестиційному спорі, то спір буде вирішуватись згідно з Вашингтонською Конвенцією або відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ трьох осібним трибуналом.

З метою покращення рівню захисту іноземних капіталовкладень, Верховна Рада України ратифікувала Вашингтонська Конвенція 1965 року Законом України від 16 березня 2000 року №1547^[44].

Україна є також учасницею “Нью-йоркської Конвенції про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року”^[45]. Вона

---

^[41;168] Богатирьов А. Г. Інвестиційне право. М.: Російське право, 1992. 272 с.

^[42] Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 8.11.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_721#Text.

^[43] Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/97%D0%B2%D1%80#Text>.

^[44] Про ратифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Закон України від 16.03.2000 р. № 1547-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547_14#Text

^[45] О ратификации Конвенции о признании и исполнении иностранных арбитражных решений. Указ Президиума Верховного Совета Украинской ССР от 22.08.1960 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070#Text

ратифікувала її застереженням, що буде застосовуватися її відповідно арбітражних рішень, винесених на території держав, які не приєдналися до Конвенції, за умови згоди двох сторін.

В Україні практично створено основи нормативно-правової бази у сфері іноземної інвестиційної діяльності. Фундаментальним нормативно-правим актом, що регулює питання іноземних інвестицій, є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 ^[34], який скасував дію попередніх галузевих актів, але передбачав всі гарантії захисту інвестиційної діяльності, які надавала України, що були закріплені у скасованих нормах.

До таких гарантій належить те, що іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації, крім випадків, коли вилучення проводиться з метою боротьби з наслідками надзвичайної ситуації: стихійне лихо, аварії, епідемія, епізоотія тощо. У такому випадку, держава гарантує рівнозначну і ефективну компенсацію іноземному капіталовкладнику. Крім цього, відповідно до ст. 10 Закону, «іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестування» ^[34].

Встановлений Законом «Про режим іноземного інвестування» національний режим дає можливість іноземця здійснювати інвестиційну діяльність на рівні вітчизняних агентів. Слід підтримати точку зору про те, що створення єдиного податкового законодавства з однаковими умовами для всіх інвесторів (вітчизняних та іноземних) повинно привести до того, що спеціальні закони про іноземні інвестиції не потрібні будуть. Правова система, в тому числі і у сфері оподаткування, повинна сприяти всім інвестором і не давати приводу для дискримінації вітчизняних інвесторів. Бажано, щоб іноземні інвестиції регулювались тими ж законами, що і

---

^[34] Про режим іноземного інвестування : закон України від 19.03.1996 р. № 93/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

вітчизняні, інвестори повинні конкурувати між собою на рівних умовах. Такої думки, зокрема дотримується М.М. Богуславський ^[46].

Відповідно ст. 11 Закону, «У разі припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору має право на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення цієї діяльності в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі» ^[34].

Відомо, що в Україні фізичні і юридичні особи, в тому числі національні та іноземні інвестори, вправі передавати майнові спори на розгляд третейського суду. Така можливість прямо передбачена ст. 17 Цивільного процесуального кодексу України ^[47]. Тут слід зазначити, що в цей час Україні терміни «третейський суд», «арбітражний суд» й «арбітраж» вживаються як синоніми, під якими розуміються постійні третейські (арбітражні) суди й суди для вирішення конкретного спору, так званої ad hoc арбітражі.

Однак, законодавство України передбачає процесуальні особливості розгляду комерційним арбітражем інвестиційних спорів, до яких згідно з пунктом 3 статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 липня 1991 року належить будь-який спір, що впливає з інвестиційної діяльності ^[48].

Зокрема, згідно з ст. 26 Закону України «Про режим іноземного інвестування», «спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. Усі інші спори підлягають розгляду в судах України або за домовленістю сторін – у третейських судах,

---

^[46] Богуславський М. М. Правові аспекти створення інвестиційного клімату в країнах з перехідною економікою. URL: <https://cutt.ly/ChhPhfy>

^[34] Про режим іноземного інвестування : закон України від 19.03.1996 р. № 93/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

^[47] Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

^[48] Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

у тому числі за кордоном»^[34]. З приведеного нормативно-правового положення зрозуміло, що у сторін інвестиційного спору є право вибору органу, що розглядатиме спор. Це відповідає і загальним положенням, що містяться в інших правових актах України.

На основі аналізу положень інвестиційного законодавства можна прийти до висновку, що чисельність нормативних актів, які видаються для регулювання інвестиційних відносин, та велика кількість органів, уповноважених видавати такі акти, створює масив систематизованих та неупорядкованих актів. В основі цього масиву відсутній системоутворюючий акт, необхідний для зручного застосування інвестиційного законодавства, а також забезпечити єдність правового регулювання. Вирішення бачиться у створенні й приведенні у законну силу єдиного універсального нормативно-правового акту.

24 лютого 1994 року Верховна рада прийняла Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж»^[49]. За основу Закону було взято Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний комерційний арбітраж^[21] і, таким чином, увібрав в себе всі основні досягнення світової арбітражної практики.

Треба зазначити, що 11 травня 2004 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про третейські суди»^[50], тим самим врегулювавши процедуру створення та засади діяльності відповідних судів в Україні, що до прийняття закону містився в різноманітних положеннях. Однак, згідно з пунктом 12 статті 6, «Третейські суди ... можуть розглядати будь-які справи, ... за винятком справ, коли хоча б одна із сторін спору є нерезидентом України»^[50].

---

^[34] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

^[49] Про міжнародний комерційний арбітраж. Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>

^[21] Про міжнародний комерційний арбітраж : типовий закон ЮНСІТРАЛ від 21.06.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879#Text

^[50] Про третейські суди. Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

Наприклад, стосовно німецьких арбітражних судів слід зазначити, що до їх компетенції традиційно входить розгляд не тільки зовнішньоекономічних спорів, у яких однією зі сторін є іноземна юридична особа або підприємець, але й вирішення спорів між німецькими «суб'єктами господарювання». Діючі на території Німеччини арбітражні суди при торгово-промислових палатах об'єднані в Німецьку арбітражну Асоціацію, у рамках якої був розроблений і прийнятий зразковий арбітражний регламент DIS, що діє з 01.07.1998 року. Даний факт слід зазначити для того, щоб мати можливість стверджувати, що доцільно вивчити ідею створення закону про арбітражні суди з універсальною компетенцією. Єдиний закон про третейські суди (комерційні арбітражі) дозволить впорядкувати судову й арбітражну практику. При розвитку ситуації в цьому напрямку зникнуть дискусії щодо тлумачення цих термінів, будуть більш зрозумілими законодавчі положення не тільки національних учасників цивільно-правових відносин, але й для іноземних інвесторів.

Отже, виходячи з того, що для будь-якого інвестора з будь-якої країни принципово важливо, щоб приймаюча країна надавала належний захист та забезпечувала безпеку його капіталовкладень, можна зробити висновок, що в українському законодавстві створені основи нормативно-правової системи з врегулювання іноземної інвестиційної діяльності. Для поліпшення інвестиційного клімату важливо не тільки, і не стільки використовувати державні гарантії, а використовувати систему страхування і забезпечення можливості звертатись при винесенні спорів до МЦВІС і до міжнародних комерційних арбітражів.

3.2. Практика змішаного арбітражу за участю представників України

В даному підрозділі будуть наведені приклади арбітражних справ, учасником яких була Україна, а також за участю громадянина України.

Розгляд нижче викладених справ дасть змогу зробити аналіз та виділити певні специфічні ознаки як арбітражного органу, так і інституту інвестиційного арбітражу в цілому.

Справа Western Nis Fund v Ukraine

Однією з перших справ, що розглядались в рамках МЦВІС, був позов «Western Nis Fund» (далі – WNISEF) до України з приводу повернення заборгованості компанії «Сонола».

ЗАТ «Сонола» була створена у вересні 1996 року в Кіровограді після того, як WNISEF запропонував керівництву System SSB створити спільне підприємство у формі закритого акціонерного товариства, яке б займалося виробництвом і фасуванням соняшникової олії. Частка WNISEF у статутному капіталі нового підприємства склала 46,1% акції, System SSB – 53,9 %. Внесок WNISEF у капітал підприємства складав 4,2 мільйона доларів ^[51].

24 січня 1997 року, вже після того, як устаткування було встановлено, директор «Сонола» звернувся до WNISEF щодо надання кредиту на поповнення оборотних коштів. Фонд погодився відкрити кредитну лінію в розмірі 1,25 мільйона доларів США на 9 місяці під 15% річних.

Конфлікт почався в 2000 році, коли фонд захотів одержати від «Сонола» заборгованість за кредитною угодою від 12 лютого 1997 року. WNISEF звернувся в Американську арбітражну асоціацію, оскільки в угоді було визначено, що єдиним арбітром з усіх питань щодо кредиту є асоціація, а угода регулюється законодавством штату Нью-Йорк. Асоціація визнала угоду чинною і зобов'язала «Сонола» сплатити на користь 3,7 мільйона доларів.

«Сонола» оскаржила рішення асоціації в американських судах. Однією з підстави для касації було те, що раніше український суд визнав кредитну угоду недійсною.

---

^[51] Кожухов А. Иск ценою в четыре миллиона долларов. URL: https://pravo.ua/articles/isk_cenoju-v-chetyre-milliona-dollarov

Однак, 2 серпня 2001 року Верховний суд штату Нью-Йорк визнав рішення українського суду таким, що немає преюдиціального значення, оскільки угода передбачає, що всі спори вирішує Американська арбітражна асоціація. Одержавши рішення нью-йоркського суду, фонд направив клопотання про виконання в Україні цього рішення до Апеляційного суду Кіровоградської області. Ухвалою від 16 травня 2002 року український суд відмовив WNISEF, аргументувавши, зокрема, що рішення по цьому ж предмету спору, між тими ж сторонами спору і на тих же підставах було винесено українським судом.

Справа, фактично, стала предметом спору не тільки «Сонола» і фонду, але й судів двох країн. Своє невизнання рішення українського суду Нью-Йоркський Верховний Суд, зокрема, пояснив так: «Визнання судом Нью-Йорка рішень або наказів судів суверенних держав є питання ввічливості й залишається на розсуд суду, що виконання рішень» ^[51]. Водночас, американський суд відзначив, що в Україні поки що не створено прозорої судової системи й що там корупція проникла на всі рівні державної влади.

У свою чергу Апеляційний суд Кіровоградської області визначив це обвинувачення одним з мотивів відмови у виконанні рішення американського суду. Відповідно до ст.5 Нью-йоркської конвенції у визнанні таких рішень може бути відмовлено, якщо рішення суду винесене з питань, що перебувають за межами арбітражного договору», - говориться в постанові Кіровоградського апеляційного суду. – «Висновок асоціації щодо недосконалості української судової системи виходить за межі не тільки арбітражної угоди та господарського спору, але й за межі компетенції судових органів, а тому рішення, прийняте Нью-Йоркським Верховним Судом, не може бути прийняте до виконання на території України ^[51].

Далі Фонд продовжив спроби вирішення цього питання через міжнародні арбітражні суди. У жовтні 2003 року Фонд звернувся із

---

^[51] Кожухов А. Иск ценою в четыре миллиона долларов. URL: <https://pravo.ua/articles/isk-cenoju-v-chetyre-milliona-dollarov>

^[51] Дивитись вище.

клопотанням до МЦВІС щодо початку арбітражного виробництва за позовом Фонду до держави України у зв'язку з конфліктом навколо «Сонола». Позов містив вимоги щодо відшкодування понад чотирьох мільйонів доларів за порушення українськими судами Нью-Йоркської Конвенції та україно-американської двосторонньої інвестиційної угоди.

Критика судової системи України не був новизною, оскільки часом раніше осуджувалась ЄСПЛ.

Однак, вперше в українській арбітражній практиці предметом спору стала «відмова в правосудді», хоча такий предмет розглядався в рамках інших арбітражів. Додатково, специфічною рисою справи захист прав інвестора внаслідок порушення двосторонньої і багатосторонньої угод з боку України.

Генеральний Секретар МЦВІС зареєстрував це клопотання, і арбітражний суд провів своє перше засідання у вересні 2004 року ^[52].

Справа розглядалася Трибуналом у складі трьох членів: Президент Родріго Ореамуно Бланко (Коста-Ріка), визначеної згодою сторін, Майкл Прайлс, призначений позивачем, та Ян Паулссон, призначений відповідачем.

26 травня 2006 року Україна та американська компанія WNISEF підписали мирову угоду, в якій зазначили припинення розгляду цієї справи у МЦВІС.

У Наказі арбітражного Трибуналу МЦВІС від 1 червня 2006 року взято до уваги припинення арбітражного провадження у цій справі.

Хоча сторони досягли компромісу у цьому спорі, але без тлумачення компетентного органу залишились висвітленні у ході процесу питання, які розширили б теоретичні знання в галузі міжнародного арбітражу.

По-перше, питання відмови у правосудді є цікавим для розгляду в рамках науки про арбітраж. Позивач навів як аргумент до цього тезису факт, того, що суд України порушив норми міжнародних договорів, тим самим

---

^[52] Western NIS Enterprise Fund v. Ukraine (Case No. ARB/04/2). URL: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/04/2>

відмовив до доступу к правосуддя. У свою чергу, українська сторона парирувала порушенням норм національного процесуального законодавства з боку позивача, оскільки останній звернувся відразу до апеляційного суду, оминувши першу ланку судової системи. З цього приводу, важливим була б наявність думки арбітражу з цього приводу.

У ході розгляду спору, одним з ключових постало питання про те, чи можлива заява міжнародного позову про відмову в правосудді після ухвалення українським судом рішення в першій інстанції, яке оскаржується позивачем. Позивач заявляє, міжнародне правопорушення було вчинено Україною в особі її судового органу при винесенні ухвали першої інстанції. Україною, як відповідач, відстоювала позицію, що такий позов може бути заявлено тільки після рішення судової системи держави в цілому, тобто в цьому випадку після отримання рішення найвищого судового органу держави.

Залишилося без відповіді арбітражного Трибуналу й питання, якого чекали юристи в області проектного фінансування: наскільки обґрунтованою з погляду міжнародного права була заява позивача про неправомірність визнання українським судом недійсним кредитного договору, що містив обмежувальні зобов'язання українського позичальника.

У справі WNISEF проти України Наказом від 16.03.2006 року трибунал прийняв незвичайне рішення з питань 6-місячного періоду очікування, яке передбачало неможливість до звернення в арбітражний орган. Як початкову точку періоду очікування трибунал взяв факт належного повідомлення, оскільки вважає за необхідним надання часу на ознайомлення з висунутими претензіями сторонам та вважає таку тривалість часу достатньою, щоб дійти до компромісу.

В цьому випадку, трибуналом був встановлений факт неналежного повідомлення позивачем. Арбітри звернули увагу, що в надісланих позивачем заяв до української сторони не має чітко прописаних претензій,

які потребують вирішення в межах арбітражного процесу, крім висловлень щодо юрисдикції арбітражу.

Трибунал надав можливість Фонду виправити ці недоліки шляхом поетапної процедури:

1. Надати докази, що підтверджують попереднє повідомлення, протягом місяця.
2. Протягом 6-7 місяців, позивач повинен надіслати заяву про продовження арбітражного розгляду, інакше справа буде припинена, шляхом відмовлення трибуналом позову.
3. Сторони можуть бути в шестимісячному «режимі очікування», якщо не вирішать продовжити розгляд справи ^[52].

3.2.2. Справа Eugene Kazmin v. Republic of Latvia

Євгеній Казьмін, співвласник української компанії KVV Group, якій входить не неплатоспроможна латвійська металургійна компанія KVV Liepajas Metalurgs, подав позов проти Латвії в Міжнародному центрі регулювання інвестиційних спорів.

Причиною стало те, що у травні 2016 р. Влада Латвії відмовило у пропозиції щодо реструктуризації державного управління KVV Liepajas Metalurgs, керівник якого був Євген Казьмін. Мотивація таких рішень укладена в тому, що пропозиція передбачає значуще участь латвійської держави в металургійній компанії без передачі контролю за компанією, фінансовими знижками та іншими заходами, які можуть бути вилучені як незаконна державна допомога. Як результат, KVV Liepajas Metalurgs був визнаний як неплатоспроможним рішенням Ліспайського суду від 16 вересня 2016 року.

На протидію група KVV заявила про обговорення дій Латвії в міжнародних органах, таких як Єврокомісії за антимонопольною політикою

---

^[52] Western NIS Enterprise Fund v. Ukraine (Case No. ARB/04/2). URL: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/04/2>

та запобігання корупції та МЦУВС та вимагання компенсацій, у розмірі 150-300 млн. Грн. євро.

У зв'язку з цим, латвійське управління надала повноважень Латвійському агентству приватизації, яке створило компанію FeLM, що представляє інтереси країни під час розгляду позову.

3 лютого 2017 р. Генеральний секретар МЦУВС зареєстрував заяву про порушення арбітражного розгляду від пана Казьміна ^[53].

Після стану 28 липня 2017 року був створений трибунал у складі трьох осіб. Казьмін призначив арбітром Марка Кантора, представники Латвії – Рольфа Книпера та голова трибуналу була Вера Ван Хаутт, яка була призначена Адміністративним радою. Склад був призначений відповідно до положень ст. 37 і 38 Вашингтонської конвенції.

Перше засідання за даним спору було проведено в Парижі 31 жовтня. Наступним днем було ухвалено процесуальну постанову № 1, в якому визначалася процедура подачі претензійних сторін. І так, протягом наступного року сторони висовували меморандуми про претензії по суті, про юрисдикції. Розглянувши меморандуми, арбітраж почав вислуховувати сторони та визначив п'ять постанов за процесуальними питаннями.

Необхідно звернути увагу, що особливістю змішаного арбітражу є обмежена доступність інформації, висвітлення стану справ та виведення рішень у публічний доступ, оскільки сторони бажають, щоб інформація залишалася конфіденційною.

Однак, на прикладі процедурного постановлення № 6 ^[54], можна дослідити деякі аспекти діяльності та роботу арбітражу.

Отже, 17 січня 2020 року латвійська сторона подала заяву про відшкодування витрат, в якому передбачала вимогу про забезпечення витрат відповідача позивачем в розмірі 4 млн. Євро протягом 15 днів. Якщо позивач

---

^[53] Eugene Kazmin v. Republic of Latvia (ICSID Case No. ARB/17/5). URL: <https://cutt.ly/5hjhYyp>

^[54] Eugene Kazmin v. Republic of Latvia. Procedural Order No. 6 (Decision on the Respondent's Application for Security for Costs). URL: <https://cutt.ly/ZhgUP7n>.

не виконає своїх зобов'язань, то арбітри мають ухвалити рішення про припинення розгляду.

У підтримку заяви, відповідачі привели доводи, які можна поділити на чотири факти, на які позивач подавав свої заперечення, а саме:

1. Необхідність.

Відповідач вважає, що запитуване забезпечення необхідно для захисту його права на відшкодування витрат в ході цього розгляду. Так само Відповідач вважає, що необхідність існує, оскільки доведено, що позивач не здатний і в жодному разі не бажає виконувати рішення про відшкодування витрат.

У свою чергу, Позивач вважає, що твердження відповідача є помилковими або спекулятивними та заперечує наявність фінансових труднощів.

Арбітражний суд вважає, що контр меморандум відповідача від 9 листопада 2018 року містить правдоподібний захист від претензій позивача і що майбутня вимога відповідача про відшкодування витрат не виключена.

2. Терміновість

Відповідач наполягає на тому, що забезпечення витрат повинно бути вчинено до винесення остаточного рішення, бо до цього моменту відповідачу необхідно використовувати кошти для захисту своїх інтересів. Крім цього, для відповідача стало ново виявленими фактом, що компанія KVV LM, що належить Позивачу, позбулася фінансових засобів.

Позивач заперечує терміновість забезпечення, оскільки більша частина інформації, на яку покладається відповідач, була відома останньому. Так само, Позивач звертає увагу на те, що подача заяви відбулась через чотири місяці, з дня подачі попередньої заяви.

Трибунал не поділяє думку позивача про те, що відповідач чекав невиправдано довгий час, щоб подати цю заяву. Трибунал визнає, що інформація про "надзвичайних обставин" ставала відомою поступово з плином часу і придбала загальне значення тільки тоді, коли її можна було

розглядати в повному обсязі. З огляду на обставини цієї справи, відповідача не можна було звинуватити в тому, що він витратив час на те, щоб сформулювати розумне думку про можливість подачі клопотання про надання гарантії оплати витрат. Трибунал вважає, що факт наявності інформації у сторони не дає гарантії на її оперативну обробку. Крім цього, повна картина заявлених претензій утворюється при отриманні більше інформації, щоб заявити чітку і повну позицію. Також необхідно час для збору інформація, яка може служити контраргументами на висунуті претензії.

Отже, Трибунал не згоден з позивачем в тому, що подача заяви була надана с запізненням або спростовує терміновість.

3. Виняткові обставини

На думку Відповідача, виняткові обставини мають місце, коли інша сторона "...явно не може або не бажає виконувати в майбутньому рішення про відшкодування несприятливих витрат"^[55], яке вона вважає встановленим в такій ситуації:

а) Несплата позивачем послуг колишньому юрисконсульту в цьому арбітражному розгляді.

Позивач заперечує претензії відповідача з приводу несплати гонорару колишньому адвокату є свідченням його небажання виконувати свої платіжні зобов'язання, оскільки: несплачена сума пов'язана з якістю наданих послуг; є право заперечити проти заявленої суми; на цю мить немає судового рішення, яке зобов'язувало його платити; боку знаходяться в процесі переговорів. Позивач вважає, що залучення їм нового адвоката, з яким не виникає питань про оплату, доводить його платоспроможність.

Арбітражний суд вважає, що несплата позивачем гонорару своєму колишньому адвокату, незалежно від того, чи є вона належної, не є надзвичайною обставиною, яка сама по собі виправдовує надання

---

^[55] Eugene Kazmin v. Republic of Latvia. Procedural Order No. 6 (Decision on the Respondent's Application for Security for Costs). URL: <https://cutt.ly/ZhgUP7n>.

забезпечення на покриття витрат. Однак ця обставина може братися до уваги і при інших обставинах

b) Українське кримінальне розслідування відносно Позивача.

В результаті кримінального розслідування, проведеного компанією KVV Group в Україні, українські правоохоронні органи конфіскували велику частину активів позивача в Україні за підозрою в ухиленні від сплати податків і легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Крім того, Латвійська сторона заявила, що компанія KVV Group значною мірою не діє з 2017 року і готується її ліквідувати. Компанії Позивача за межами України недостатньо капіталізовані, збиткові або знаходяться на межі неплатоспроможності. Існують ознаки того, що Позивач навмисне структурував свої активи таким чином, що вони не простежуються до нього.

Позивач звертав увагу на те, відповідач навіть не довів, що всі компанії, щодо яких порушено дану кримінальну справу, належать Позивачу, а також що вилучення відносяться до Позивача або не дозволяють відповідачу потенційно відшкодувати його витрати. Крім цього, у зв'язку з проведенням кримінальних справ, більшість заарештованих активів і коштів були анульовані.

Трибунал зазначив, що інформація про кримінальні розслідування дає більше підстав для занепокоєння, ніж несплата частини судових витрат. Хоч справи були закриті, але арбітраж знаходить вкрай дивним, що наведена доказова база по українським справам, має елементи схеми по ухиленню від сплати податків і відмиванні грошей.

Суд зовсім не заспокоюють докази позивача про те, що кримінальне провадження було закрито "у зв'язку з відсутністю елементів складу злочину". Трибунал вважає, що закриття кримінального провадження не є доказом невинуватості.

Трибуналу дійсно не потрібні докази злочинного проступку, коли він, як і в цьому випадку, переконався в тому, що ці докази достатні для того,

щоб викликати обґрунтовану і серйозну заклопотаність з приводу ділової практики позивача і його можлива готовність виконати розпорядження про відшкодування витрат, якщо таке буде винесено, і коли він, таким чином, буде переконаний в тому, що був здійснений деякий проступок.

с) Участь позивача в серйозних неправомірні дії в Латвії

Респондент підозрює, що ряд угод KVV LM зі спорідненими підприємствами у 2016 році не мали економічного обґрунтування і все це призвело до викачування коштів з KVV LM і позбавлення підприємства його майна саме в той час, коли вона потребувала збереженні власних коштів і майна. Документи, що підтверджує здійснення KVV LM підозрілих операцій, були знайдені українською поліцією і свідчать про те, що всі ці компанії були пов'язані між собою, і що Позивач використовував їх для вивезення активів з досяжності законних кредиторів.

Відповідач стверджує, що, розпорядившись про забезпечення покриття витрат на основі цієї поведінки, суд зовсім не буде вирішувати наперед істоти справи і що він буде вільний переглядати будь-які питання в ході оцінки по суті, оскільки тимчасові заходи не тягнуть за собою наслідків у вигляді повторної судимості.

Позивач стверджує, що доводі відповідача з приводу неналежної діяльності KVV LM є лише домислами, який не надає доказів будь-яких кримінальних розглядів проти KVV LM в Латвії. Позивач заперечує, що в даних угодах були допущені які-небудь порушення законодавства і наводить як приклад рішення у справі BSG Resources Limited проти Республіки Генуя, в якому було встановлено, що непрозорість угод не є достатньою підставою для встановлення виняткових обставин.

Також, позивач, посилаючись на справу "Юніонматекс проти Туркменістану", стверджує, що Трибунал не може засновувати наказ про забезпечення покриття витрат на ці операції без шкоди для сторони.

Трибунал погоджується з тим, що він не повинен передбачати суть справи, взявши їх до уваги, і належним чином розгляне і оцінить ці угоди на

етапі розгляду справи по суті. Однак для справжньої мети доказів, представлених в рішеннях слідчих суддів у кримінальній справі, що в офісах групи KVV були виявлені корпоративні документи цих компаній, досить, щоб викликати підозри в тому, що ці компанії були пов'язані з групою компаній, що належали позивачу.

Також, суд взяв уваги факт того, що Позивач є власником 100% акцій, але не на пряму, а через ряд дочірніх підприємств, кінцевим бенефіціаром яких він є. Протягом всього арбітражного розгляду, позивач не навів актуальної інформації про свої акції, не дав ніяк пояснень і зустрічних доказів. Так само, в рамках арбітражу було виявлено про передачу всіх його акцій на його дружину.

Винятковим для Трибуналу є те, що Позивач не зміг провести аудит і надати його результати в своїй заяві, додавши, що це несуттєво, оскільки відповідач довів фінансові труднощі позивача.

Трибунал не може не відзначити, що позивач продовжує наполягати на тому, що на відповідача лежить тягар доведення, не надавши при цьому жодного доказу, який міг би розвіяти обґрунтовані побоювання і підозри відповідача. В результаті Трибунал тепер переконаний, що побоювання відповідача виправдані.

Трибунал має серйозні сумніви щодо того, чи виконає позивач наказ про оплату витрат відповідача, якщо йому буде запропоновано це зробити. Його основна стурбованість пов'язана з його діловою поведінкою, яке призвело до кримінальних розслідувань щодо компаній, які він контролює, а також використання схем з метою невиплати податків.

4. Пропорційність.

Позивач стверджує, що постанова про судові витрати було б вельми обтяжливим для нього самого, оскільки він вже витратив значні суми на оплату юридичних послуг та представництво в цьому арбітражному розгляді. Також він розцінює прохання про пропорційності як спробу зобов'язати його передчасно оплатити потенційне арбітражне рішення про відшкодування

витрат і замінити механізм приведення у виконання арбітражного рішення банківською гарантією.

Відповідач заперечує цього, оскільки при виконанні вимог "необхідності", "терміновості" і "виняткових обставин" наказ обов'язково буде пропорційним. Він також заперечує, що надання забезпечення витрат спричинить обмеження доступу позивача до правосуддя.

Трибунал згоден з позивачем в тому, що введення тимчасових заходів, включаючи забезпечення безпеки витрат, вимагає збалансованості відповідних інтересів сторін. Встановивши, що докази сукупності виняткових обставин, на які спирається відповідач, переконливі і необхідність забезпечити потенційне право відповідача на відшкодування своїх витрат, Трибунал також встановив, що розміщення забезпечення в розумній сумі є пропорційною мірою і не створює надмірного тягара для позивача. З огляду на неодноразові, але не підтверджені, заперечення позивачем того, що він володіє активами в різних країнах і що його компанії не відчувають ніяких фінансових труднощів, йому не може бути важко отримати банківську гарантію за розумною ціною. Крім того, ці додаткові витрати не повинні обмежувати його доступ до правосуддя більше, ніж сплата авансу на покриття витрат.

Виходячи з цього, 13 квітня 2020 року трибунал ухвалив наступні рішення:

1) Zobov'yazati позивача надає відповідачу забезпечення витрат відповідача в розмірі 3 млн. Євро протягом 15 днів. Така сума була розрахована арбітрами виходячи з середньоарифметичної суми які надаються в рамках розгляду інвестиційних спорів. Середній показник становить 2,8 млн. доларів США, і отже, арбітраж ухвалив про суми забезпечення в розмірі 3 млн. євро.

2) В разі недотримання позивачем вищевикладеного пункту Трибунал після отримання повідомлення про це від відповідача і після заслуховування сторін визначає умови призупинення виробництва. Трибунал визнав

прохання відповідача розумною і порахував логічним накладення санкції за незабезпечення витрат у вигляді призупинення арбітражного розгляду, оскільки продовження розгляду, всупереч ненадання позивачем банківської гарантії, позбавить відповідача захисту його потенційного майбутнього права на відшкодування своїх витрат.

3) Позивач несе витрати, пов'язані з подачею заяви та справжнім процесуальною постановою.

На порушення Процесуального наказу № 6, пан Казмін не надав запитувану банківську гарантію у зазначений термін. Як результат, у Процесуальному наказі № 7 від 6 травня 2020 року трибунал зупинив арбітражне провадження на шість місяців або до тих пір, поки пан Казмін не надасть запитувану банківську гарантію на суму 3 мільйони євро. Якщо він не надасть банківську гарантію протягом шести місяців, Латвія матиме право вимагати від трибуналу припинення провадження у справі. На сьогодні пан Казмін не надав запитувану гарантію.

30 липня 2020 року пан Казмін подав пропозицію про відвід усіх трьох членів трибуналу. За словами пана Казміна, процесуальне розпорядження № 6 відображало відсутність незалежності та неупередженості трибуналу. Латвія категорично не погоджується з цими твердженнями та оскаржує заяву пана Казміна про відвід трибуналу.

Розгляд щодо відводу арбітрів здійснювався розглядається головою Адміністративної Ради ICSID протягом 2 місяців, в проміжок якого сторони надавали свої додаткові зауваження з цього приводу. Як результат, 14 жовтня цього року, Голова Адміністративної Ради відмовив у відводі колегії арбітрів.

Враховуючи вище викладене, можна зробити наступні висновки:

1. Розгляд справи, пов'язані з інвестиційною діяльністю, є порівняно не довготривалим в залежності від інших арбітражних установ. Це зумовлено детальним збором доказів, оброблення отриманої інформації.

2. Процес утворення арбітражного трибуналу здійснюється відповідно Вашингтонської конвенції та не виходить за його рамки.
3. Під час вирішення справи для повного і всебічного розгляду арбітри можуть керуватись не тільки міжнародними актами, а ще й досліджувати норми закону та судову практику країн-учасників розгляду спору.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

1. Приведена кількість нормативно-правових актів інвестиційного характеру свідчить про функціонування відповідної підгалузі в національному законодавстві. Однак, вона потребує удосконалення, оскільки це не дає можливості активного розвитку інвестиційної сфери.

Запорукою удосконалення законодавства може бути розробка норм права, які будуть враховувати напрацьовану практику та врахування зарубіжної доктрини у сфері інвестиції, зокрема економічно розвинутих країн.

2. Для поліпшення інвестиційного клімату необхідно, крім державних гарантій, закріпити права на використання страхових систем і забезпечення звернення до МЦВІС і до міжнародних комерційних арбітражів.

У практичному аспекті, необхідно звернути увагу на безпрецедентні вимоги до України в рамках змішаного арбітражу, а саме відмова у правосудді. Це свідчить про певну недосконалість та невідповідність норм до міжнародних стандартів.

3. При розгляді практики, можна стверджувати що, арбітражний процес є порівняно не довготривалим. Часових затрат можуть з'явитись під час збору і обробки доказової інформації.

Під час вирішення справи для повного і всебічного розгляду арбітри можуть керуватись не тільки міжнародними актами, а ще й досліджувати норми закону та судову практику країн-учасників розгляду спору, а також використовувати судові прецеденти.

ВИСНОВКИ

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Відповідно до сучасних реалій і враховуючи зріст участі в глобальних інвестиційних процесах суб'єктів з різним рівнем економіки та механізмів регулювання інвестиційної діяльності, система МЦВІС є досить ефективною. Вона містить в себе комбінацію рис як публічного арбітражу, у вигляді надання сторонам певної автономії у регулюванні спорів, пов'язаних з інвестиціями, так і комерційного арбітражу, в частині виконання рішень арбітражу, що, в свою чергу, якісно впливає на цю установу як механізм регулювання інвестиційних спорів.

Дослідження з цієї теми дають підстави вважати, міжнародний інвестиційний арбітраж є серйозним і впливовим міжнародним органом, заснований і діючий відповідно до основоположних принципів і норм міжнародного права.

2. Зберігаючи в себе діючі засади діяльності, набуті протягом всього часу існування як інституту права, міжнародний арбітраж не тільки зберігає, а й більше набуває важності. Однак, через наявності великого обсягу нормативно-правових документів та напрацьованої практики, є необхідність розробити новітнього універсальний багатосторонній акт, який би врахував всі досягнення і недоліки у нормотворчій діяльності, і звів би процедурні правила до єдиного стандарту.

3. Останнім часом більшого обігу набирає тенденція переходу від тимчасових до постійних арбітражів. Сторони при вирішенні інвестиційного спору частіше звертаються до інституційних арбітражів, ніж до ad hoc арбітражів. Це зумовлено тим, що інституційні арбітражні установи діють по регламенту, в якому чітко закріплені правила розгляду спору, що зводить учасників в рівні процесуальні рамки.

4. Всі види арбітражу має свої характерні риси, зумовлені специфікою розгляду та керуючими документами. Однак, при цьому арбітражний розгляд

здійснюється у схожому порядку, за яким учасники правовідносини укладають договір про арбітраж, в якому зазначається процес формування арбітражу та кількість суддів. Ті, в свою чергу, розглядають спір, виходячи з наданої їм компетенції, та приймають рішення, яке є обов'язковим у виконанні.

5. Через діяльність інвестиційного арбітражу значного впливу зазнали інші міжнародні інституції. Особливо це відобразилось в ефективних перетворення в методологічних підходах та систематизація здобутих знань у правову доктрину.

Має місце напрямок на комбінування та взаємне поглинення теоретичних і практичних здобутків міжнародного публічного і приватного права.

6. У своїй сукупності міжнародні установи (МЦВІС, Багатостороннє Агентство з гарантій інвестицій, національні системи страхування активів) утворюють міжнародну систему захисту інвестиційних активів. Ця система повністю відповідає сучасним умовам ведення інвестиційної діяльності і здатна надати інвесторам гарантії щодо охорони їх грошей чи відшкодування збитків, понесених у результаті ризикових випадків.

7. На сьогоднішні існують чисельні механізми регулювання інвестиційних спорів, які здатні вирішувати будь-які спору, враховуючи притаманну їм специфіку виникнення та предмету арбітражного розгляду. Через це учасникам необхідно враховувати при виникненні спірних моментів їх діяльності та при висуненні взаємних претензій.

8. Приведена кількість нормативно-правових актів інвестиційного характеру свідчить про функціонування відповідної підгалузі в національному законодавстві. Однак, вона потребує удосконалення, оскільки це не дає можливості активного розвитку інвестиційної сфери.

Запорукою удосконалення законодавства може бути розробка норм права, які будуть враховувати напрацьовану практику та врахування

зарубіжної доктрини у сфері інвестиції, зокрема економічно розвинутих країн.

9. Для поліпшення інвестиційного клімату необхідно, крім державних гарантій, закріпити права на використання страхових систем і забезпечення звернення до МЦВІС і до міжнародних комерційних арбітражів.

У практичному аспекті, необхідно звернути увагу на безпрецедентні вимоги до України в рамках змішаного арбітражу, а саме відмова у правосудді. Це свідчить про певну не доскональність та невідповідність норм до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лазарев С. Л. Міжнародний арбітраж / С. Л. Лазарев. М.: Міжнар. відносини. 1991. 215 с.
2. Newcomb J.T. New Light on Jay's Treaty. American Journal of International Law. 1934. Vol. 28. P. 685-692 p.
3. Georg Schwarzenberger. Present-Day Relevance of the Jay Treaty Arbitrations. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2635&context=ndlr>.
4. Голубев Н. Н. Міжнародні третейські суди XIX століття: нариси теорії і практики. Н. М. Голубев. М.: Унив. тип. 1903. 316 с.
5. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text.
6. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26.09.1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН від 28.04.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68.
7. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
8. Ентін М. Л. Міжнародні судові установи. М.: Міжнар. відносини. 1984. 176 с.
9. Systematic survey of treaties for the Pacific settlement of international disputes: 1928-1948. United Nations. N.Y.: Lake Success. 1949.
10. Yearbook of the International Law Commission. 1952. Vol. II. Documents of the fourth session including the report of the Commission to the General Assembly. URL: <http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1952.htm>.
11. Резолюція Генерально Асамблеї ООН «Питання о арбітражний процес» від 14.11.1958 р. № 1262 (XIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a11#Text.
12. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a11#Text.

13. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

14. Броунли Я. Міжнародне право: в 2 кн. Пер. С. Н. Андріанова; ред. і вступна стаття Г. І. Тункіна. Прогрес. 1977. Кн. 2. 1977 р. 510 с.

15. Brownlie I. The Rule of Law in International Affairs. Boston: Martinus Nijhoff Publishers. 1998. 264 p.

16. Sohn L. B. The function of international arbitration today. Recueil des cours. 1963. Vol. 108. P. 1-113.

17. Toope S. J. Mixed International Arbitration: Studies in Arbitration between States and Private Parties. Cambridge: Grotius publications limited. 1990.

18. Schlochauer H. J. Arbitration. Encyclopedia of Public International Law: Settlement of Disputes. Vol. 1. N.Y. Oxford. 1981. P. 13-28.

19. Treaty for conciliation, judicial settlement and arbitration (with annexes), signed in London, 7 of July 1965. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20605/volume-605-I-8765-English.pdf>.

20. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text.

21. Про міжнародний комерційний арбітраж: типовий закон ЮНСІТРАЛ від 21.06.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879#Text.

22. Swedish Arbitration Act, enacted on 4 March 1999. URL: <https://cutt.ly/fhgR0qK>.

23. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ від 28.04.1976 р. ООН. Нью-Йорк 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_059#Text.

24. Клименко Б. М. Мирне вирішення територіальних суперечок. М.: Міжнар. Відносини. 1982. 184 с.

25. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070#Text.

26. Hober K. Arbitration and the Swedish courts. URL: www.kluwerarbitration.com/arbitration.
27. Peterson L. E. Croatian firm invokes investment treaty to challenge Czech eviction notice. URL: www.iisd.org/pdf/2004/investment_investsd_oct1_2004.pdf.
28. Крупко С. И. Інвестиційні спори між державою та іноземним інвестором: навч. практ. посібник. М.: БЕК. 2002. 272 с.
29. Lowenfeld A. International Economic Law. Oxford : Oxford University Press. 2003. 824 p.
30. Европейская конвенция об иммунитете иностранных государств (Базель. 16.05.1972 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_060#Text.
31. Про імунітет іноземних держав. Закон США 1976 р Міжнародне приватне право. Упоряд. Г. К. Дмитрієва. М. В. Філімонова. М. : ІМП. 1999. С. 55-60.
32. Про державний імунітет. Закон Великобританії 1978 року. Міжнародне приватне право. Упоряд. Г. К. Дмитрієва. М. В. Філімонова. М. : ІМП. 1999. С. 61-65.
33. Сеульська конвенція 1985р. про заснування багатостороннього агентства з гарантій інвестицій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_268#Text.
34. Про режим іноземного інвестування: закон України від 19.03.1996 р. № 93/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
35. Parra A. R. The Role of ICSID in the Settlement of Investment Disputes. URL: <http://www.worldbank.org/icsid/news/n-16-1-5.htm>.
36. Lauterpacht E. Aspects of the Administration of International Justice. Cambridge: Grotius. 1991. 200 p.
37. Schwebel S. The Creation and Operation of an International Court of Arbitral Awards. Internationalization of International Arbitration. Graham & Trotman ed. 1995.

38. Vattel E. The Law of Nations or the Principles of Natural Law. URL: <https://lonang.com/library/reference/vattel-law-of-nations>.

39. Проект статей про відповідальність держав від 2001 р. Міжнародне публічне та приватне право. 2002. № 2 (6). 66 с.

40. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

41. Богатирьов А. Г. Інвестиційне право. М.: Російське право. 1992. 272 с.

42. Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 8.11.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_721#Text.

43. Про ратифікацію Угоди між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій. Закон України від 11.04.1997 р. № 192/97 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/97%D0%B2%D1%80#Text>.

44. Про ратифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Закон України від 16.03.2000 р. № 1547-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547_14#Text.

45. О ратификации Конвенции о признании и исполнении иностранных арбитражных решений. Указ Президиума Верховного Совета Украинской ССР от 22.08.1960 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070#Text.

46. Богуславський М. М. Правові аспекти створення інвестиційного клімату в країнах з перехідною економікою. URL: <https://cutt.ly/ChhPhfy>.

47. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

48. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

49. Про міжнародний комерційний арбітраж. Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
50. Про третейські суди. Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>.
51. Кожухов А. Иск ценою в четыре миллиона долларов. URL: <https://pravo.ua/articles/isk-cenoju-v-chetyre-milliona-dollarov/>.
52. Western NIS Enterprise Fund v. Ukraine (Case No. ARB/04/2). URL: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/04/2>.
53. Eugene Kazmin v. Republic of Latvia (ICSID Case No. ARB/17/5). URL: <https://cutt.ly/5hjhYyp>.
54. Eugene Kazmin v. Republic of Latvia. Procedural Order No. 6 (Decision on the Respondent's Application for Security for Costs). URL: <https://cutt.ly/ZhgUP7n>.
55. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь. 2002. 608с.
56. Keith K. A century of International arbitration and adjudication. New Zealand International Review. 2014. Vol. 39. P. 2–6.
57. Bederman D. J. International Law in Antiquity. Cambridge University Press. 2001
58. Ralston J. International Arbitration From Athens to Locarno. 1929. 417 p.
59. Справа Алабама. URL: <https://history.state.gov/milestones/1861-1865/alabama>.
60. Walters E. P. A History of the League of Nations. Westport. Connecticut: Greenwood Press. 1986.
61. Pinto M. C. V. Structure. Process. Outcome: thoughts on the «essence» of International arbitration. Leiden Journal of International Law. 1993. Vol. 6. No. 2. P. 241–264.

62. Sands Ph. Reflections on International Judicialization. *The European Journal of International Law*. 2016. Vol. 27. No. 4. P. 885–900.

63. Любченко Я. П. Арбітраж як елемент права на доступ до правосуддя. Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2017. Вип. 8. С. 340–344.

64. Stipanowich T. J. Arbitration: The New Litigation. *University of Illinois Law Review*. 2010. 1 U.L. Rev. 53.

65. Dessemontet F. Arbitration and Confidentiality. François Dessemontet. *American Review of International Arbitration*. 1996. No. 7. P. 299.

66. Мамон З. В. Співвідношення міжнародного публічного і міжнародного комерційного арбітражів: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Київ. 2001. 20 с

67. Волдрон Г. Питання міжнародного комерційного арбітражу в національних судах. Львів. 2002. 20 с.

68. Кравцов С. О. Міжнародний комерційний арбітраж та національні суди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків: Б.в.. 2012. 22 с.

69. Притика Ю. Д. Міжнародний комерційний арбітраж: питання теорії та практики: монографія. Київ: Ін Юре. 2005.

70. Боярський Є. Д. Теорії правової природи міжнародного комерційного арбітражу та їх рецепція у праві України. Міжнародне приватне право: Розвиток і гармонізація. 2012. № 11. С. 192-195

71. Wisner R. Nationality requirements in investor-state arbitration. R. Wisner. N. Gallus. *Journal of World Investment & Trade*. 2004. Vol. 5. № 6. P. 927.

72. Wuhler N. Mixed Arbitral Tribunals. *Encyclopedia of Public International Law (Bernhardt)*. Vol. 1. 1981. P. 142—146.

73. Redfern A. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. A. Redfern. M. Hunter. 3rd ed. London: Sweet and Maxwell. 1999.

74. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми та практика. О. О. Мережко. К.: Таксон. 2002. – 344 с.
75. Зозуля О.О. Особливості арбітражного вирішення інвестиційних спорів. Міжнародно-правове та економічне регулювання торгівлі: проблеми теорії і практики: зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф.. 27-28 трав. 2004 р. М-во економіки та з питань європ. інтеграції України. Укр. акад. зовніш. торгівлі [та ін.]. К.:УАЗТ. 2004. С. 241-243.
76. Lauterpacht E. Aspects of the Administration of International Justice. E. Lauterpacht. Cambridge: Grotius. 1991. 200 p.
77. Задорожна С. Ф. Альтернативне (позасудове) вирішення комерційних спорів. Вісник Запорізького національного університету. 2005. № 2. С. 123–126.
78. Переверзева О. С. Міжнародний комерційний арбітражний суд з вирішення спорів у сфері торговельного мореплавства: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ. 2006. 16 с
79. Broches A. Bilateral Investment Protection Treaties and Arbitration of Investment Disputes. The Art of Arbitration: Essays in International Arbitration / edited by Jan C. Schultz and Albert Jan Van Den Berg. – Boston : Kluwer. 1982. – P. 63.
80. Andreeva J., Brunetti M., Lemenez G. International Courts. International Lawyer. 2012. Vol. 46. Issue 1. P. 129–144.
81. Rosenne S. The International Court of Justice and International arbitration. Leiden Journal of International Law. 1993. Vol. 6. No. 2. P. 297–322.
- Gleider I Hernandez. The International Court of Justice and the Judicial Function. Oxford University Press. 2014.
82. Permanent Court of Arbitration. The Hague. 2007.
83. Гринчак В. А. Мирні засоби врегулювання міжнародних спорів: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 326 с.

84. Арбітражні суди України: історико-правовий нарис. портрети. події: 10- й річниці присвячується. За заг. ред. Д. М. Притики. Київ: Ін Юре. 2001. 324 с

85. Самохвалов В. Тенденції розвитку інституту третейського суду як актуальний напрям розбудови альтернативного судочинства в Україні. Проблеми альтернативного судочинства в Україні: Матеріали Першого львівського міжнародного форуму. Львів: ЛДІНТУ ім. В. Чорновола. 2008. 210 с